

**SYSTEM WSPARCIA I OCHRONY
OFIAR HANDLU LUDŹMI
ORAZ JEGO BENEFICJENCI W LATACH 2006 – 2014**

Aneta Suda
Zespół do Spraw Przeciwdziałania Handlowi Ludźmi
Departament Polityki Migracyjnej MSWiA

Warszawa, styczeń 2016 r.

Ministerstwo
Spraw Wewnętrznych
i Administracji

**SYSTEM WSPARCIA I OCHRONY OFIAR HANDLU LUDŹMI
ORAZ JEGO BENEFICJENCI W LATACH 2006 – 2014**

Spis treści

I. GENEZA I PODSTAWY FUNKCJONOWANIA SYSTEMU WSPARCIA I OCHRONY OFIAR HANDLU LUDŹMI	2
POCZĄTKI.....	2
LEGALIZACJA POBYTU CUDZOZIEMSKICH OFIAR HANDLU LUDŹMI	2
PROGRAM WSPARCIA I OCHRONY OFIARY/ŚWIADKA HANDLU LUDŹMI (CUDZOZIEMCA)	4
KRAJOWE CENTRUM INTERWENCYJNO - KONSULTACYJNE DLA OFIAR HANDLU LUDŹMI (KCIK).....	6
ŚRODKI FINANSOWE PRZEZNACZANE NA REALIZACJĘ ZADAŃ PUBLICZNYCH DOTYCZĄCYCH WSPARCIA I OCHRONY OFIAR HANDLU LUDŹMI.....	8
II. PROFIL CUDZOZIEMSKIEJ OFIARY HANDLU LUDŹMI NA PODSTAWIE DANYCH DOTYCZĄCYCH PROGRAMU WSPARCIA I OCHRONY OFIARY/ŚWIADKA HANDLU LUDŹMI	9
METODOLOGIA GROMADZENIA DANYCH	9
BENEFICJENCI PROGRAMU.....	10
Liczba ofiar objętych Programem	10
Kraje pochodzenia ofiar	11
Płeć ofiar	12
Wiek ofiar	13
Cel wykorzystania:	14
Współpraca z organami ścigania	18
Status pobytu na terytorium Polski	18
Organy zgłaszające ofiary do Programu	22
Rozkład terytorialny zgłoszeń	23
Czas pobytu w Programie i sposób zakończenia	24
III. PROFIL OFIARY HANDLU LUDŹMI NA PODSTAWIE DANYCH DOTYCZĄCYCH KRAJOWEGO CENTRUM INTERWENCYJNO - KONSULTACYJNEGO DLA OFIAR HANDLU LUDŹMI	25
METODOLOGIA GROMADZENIA DANYCH	25
BENEFICJENCI KCIK NA PODSTAWIE ROCZNYCH SPRAWOZDAŃ Z WYKONANIA ZADANIA	26
Liczba ofiar objętych KCIK.....	26
Kraje pochodzenia ofiar	27
Płeć ofiar	28
Wiek ofiar	29
Rodzaj pomocy udzielanej ofiarom	29
BENEFICJENCI KCIK NA PODSTAWIE ANONIMOWYCH ANKIET	31
Kraje pochodzenia ofiar	31
Płeć ofiar	32
Wiek ofiar	32
Stan cywilny ofiar w momencie rekrutacji	32
Kraj zamieszkania oraz zajęcie ofiar w momencie rekrutacji	33
Oferta przedstawiana w momencie rekrutacji	34
Obywatelstwo rekrutera	35
Metody werbunku	35
Kraj przeznaczenia proponowany w momencie rekrutacji.....	36
Relacje rekruter - ofiara	36
Transport	36
Kraj wykorzystania.....	37
Cel wykorzystania	37
Metody kontroli zachowania ofiar	39
Uwolnienie od sprawców	39
Sytuacja i potrzeby ofiar po uwolnieniu	40
Podmioty kierujące ofiary do KCIK	40
Status pobytu na terytorium Polski cudzoziemskich ofiar.....	41
Współpraca z organami ścigania	43
IV. PODSUMOWANIE	44
Osiągnięcia.....	44
Zidentyfikowane trudności	45
Planowane działania na kolejne lata	47

I. GENEZA I PODSTAWY FUNKCJONOWANIA SYSTEMU WSPARCIA I OCHRONY OFIAR HANDLU LUDŹMI

POCZĄTKI

Początki działań prowadzących do ustanowienia rozwiązań systemowych w zakresie ochrony i wsparcia ofiar handlu ludźmi sięgają 2001 r. Wówczas to został podpisany *Program współpracy między Rządami Rzeczypospolitej Polskiej i Republiki Czech a Biurem ds. walki z Narkotykami Zapobiegania Przeszłości/Centrum Zapobiegania Przeszłości Międzynarodowej ONZ* dotyczący projektu pn. „Reakcja prawno-karna na handel ludźmi w Czechach i Polsce”. Głównym zadaniem przedsięwzięcia była ocena działań potrzebnych w Polsce do ratyfikacji i implementacji *Protokołu o zapobieganiu, zwalczaniu oraz karaniu za handel ludźmi, w szczególności kobietami i dziećmi, uzupełniającego Konwencję NZ przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej* (tzw. Protokołu z Palermo). W tym celu grupa robocza z udziałem przedstawicieli Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, Policji, Straży Granicznej, Urzędu ds. Repatriacji i Cudzoziemców, Ministerstwa Sprawiedliwości oraz Pełnomocnika ds. Równego Statusu Kobiet i Mężczyzn, jak również organizacji pozarządowych i środowisk akademickich opracowała m.in. *Model wsparcia/ochrony ofiary/świadka przestępstwa handlu ludźmi*, który to następnie jako projekt pilotażowy został przetestowany w województwie lubuskim na 20 przypadkach zidentyfikowanych ofiar handlu ludźmi (10 cudzoziemcach i 10 obywatelach polskich).

Podjęte działania wykazały, że w Polsce nie istnieje skoordynowany system wsparcia i opieki ofiar handlu ludźmi. Przede wszystkim brakuje specjalistycznej oferty pomocy i jednolitego trybu postępowania w takich przypadkach. Kwestią problematyczną pozostawała również możliwość uregulowania pobytu ofiar cudzoziemskich, które w chwili identyfikacji przebywały na terytorium Polski nielegalnie.

Rozwiązanie powyższych problemów stało się kwestią priorytetową również z uwagi na wejście w życie dyrektywy *Rady 2004/81/WE z dn. 29 kwietnia 2004 r. w sprawie zezwolenia na pobyt wydawanego obywatelom państw trzecich będącym ofiarami handlu ludźmi albo będącym wcześniej przedmiotem działań ułatwiających nielegalną migrację, którzy współpracują z właściwymi organami*, która wprost nakazywała państwom członkowskim UE wdrożenie odpowiednich przepisów i procedur, mających na celu zapewnienie cudzoziemskim ofiarom bezpieczeństwa i ochrony, a także bezpłatnej specjalistycznej pomocy niezależnie od ich statusu pobytu oraz decyzji w sprawie współpracy z organami ścigania.

LEGALIZACJA POBYTU CUDZOZIEMSKICH OFIAR HANDLU LUDŹMI

Odpowiedzią na powyższe wyzwania było w pierwszej kolejności dokonanie stosownych zmian w polskim ustawodawstwie w zakresie legalizacji pobytu cudzoziemskich ofiar handlu ludźmi. Nowela ustawy z dn. 13 czerwca 2003 r. o cudzoziemcach (uoc) wprowadziła z dniem 1 października 2005 r. przepisy ustanawiające w polskim porządku prawnym instytucję „czasu na zastanowienie” tj. prawo czasowego pobytu dla ofiar handlu ludźmi, które w momencie identyfikacji przebywają nielegalnie i potrzebują wsparcia aby podjąć świadomą decyzję odnośnie ewentualnej współpracy z organami ścigania w zakresie prowadzonego śledztwa. Zgodnie z ówczesnym art. 33 ust 1 pkt 5 uoc cudzoziemcowi mogła

być wydana wiza pobytowa krajowa, jeżeli istniało uzasadnione przypuszczenie, że cudzoziemiec jest ofiarą handlu ludźmi, potwierdzone przez organ ścigania właściwy do prowadzenia postępowania w sprawie zwalczania handlu ludźmi. Równolegle, wdrożono przepisy uprawniające ofiarę do dłuższego pobytu w przypadku podjęcia wspomnianej współpracy. W świetle brzmienia ówczesnego art. 53 ust 1 pkt 15 uoc cudzoziemcowi można było udzielić zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony (tj. na okres do 6 miesięcy), jeśli „*jest ofiarą handlu ludźmi w rozumieniu decyzji ramowej Rady z dnia 19 lipca 2002 r. w sprawie zwalczania handlu ludźmi i spełnia łącznie następujące warunki:*

- a) *przebywa na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej,*
- b) *podjął współpracę z organami właściwymi do prowadzenia postępowania w sprawie zwalczania handlu ludźmi,*
- c) *zerwał kontakty z osobami podejrzanymi o popełnienie czynów zabronionych związanych z handlem ludźmi.”*

W kolejnych latach przepisy te były modyfikowane, celem ich dostosowania zarówno do wymogów nowych dokumentów międzynarodowych¹, jak i ciągle zmieniającego się charakteru i skali zjawiska handlu ludźmi w Polsce. Nowelizacja ustawy o cudzoziemcach wprowadziła z dniem 1 stycznia 2009 r. zmiany prawne, w efekcie których przysługująca ofierze handlu ludźmi wiza pobytowa, o której mowa powyżej została zastąpiona zezwoleniem na zamieszkanie na czas oznaczony (art. 53a ust2 pkt 4uoc), przy jednoczesnym wydłużeniu instytucji „czasu na zastanowienie” z 2 do 3 miesięcy.

Aktualnie „czas na zastanowienie”, jak i prawo czasowego pobytu w związku z podjętą przez ofiarę współpracą są regulowane w rozdz. 9 ustawy z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach. Zezwolenie na zamieszkanie na czas oznaczony wydawane w ramach „czasu na zastanowienie” zastąpiono zaświadczeniem potwierdzającym domniemanie, że cudzoziemiec jest ofiarą handlu ludźmi. Jest ono wydawane ofierze przez organ właściwy do prowadzenia postępowania w sprawie o przestępstwo handlu ludźmi tj. Policję, Straż Graniczną lub prokuraturę, a pobyt cudzoziemca uważa się za legalny przez okres ważności zaświadczenia tj. przez 3 miesiące (lub w przypadku małoletnich ofiar - 4 miesiące) od dnia wydania zaświadczenia.

Warunki do uzyskania zezwolenia na pobyt czasowy w związku z podjętą przez ofiarę współpracą z organami ścigania pozostały natomiast zasadniczo niezmienione i aktualnie są regulowane w art. 176 - 180 uoc. Niemniej, wydłużony został czas ważności przedmiotowego zezwolenia do 3 lat, a w związku z nowelizacją ustawy z dn. 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy ofiary przebywające na przedmiotowym zezwoleniu są zwolnione z obowiązku posiadania zezwolenia na pracę.

Ponadto, z dniem 1 maja 2014 r. wraz z wejściem w życie nowej ustawy o cudzoziemcach wprowadzono również przepis, umożliwiający ofierze wnioskowanie o pobyt stały (art. 195 ust. 1 pkt 5 ustawy o cudzoziemcach). Cudzoziemiec musi jednak spełnić następujące warunki:

---

1. W dniu 9 marca 2009 r. w stosunku do Polski weszła w życie Konwencja Rady Europy w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi z 2005 r. Unia Europejska zaś przyjęła dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/36/UE z 5 kwietnia 2011 r. w sprawie zapobiegania handlowi ludźmi i zwalczania tego procederu oraz ochrony ofiar, zastępującą decyzję ramową Rady 2002/629/WSiSW.

**SYSTEM WSPARCIA I OCHRONY OFIAR HANDLU LUDŹMI
ORAZ JEGO BENEFICJENCI W LATACH 2006 – 2014**

- a) przebywać na terytorium RP bezpośrednio przed złożeniem wniosku o udzielenie mu zezwolenia na pobyt stały przez okres nie krótszy niż 1 rok na podstawie zezwolenia na pobyt czasowy dla ofiar handlu ludźmi,
- b) współpracować z organami ścigania w postępowaniu karnym w sprawie o przestępstwo handlu ludźmi,
- c) mieć uzasadnione obawy przed powrotem do państwa pochodzenia, potwierdzone przez prokuratora prowadzącego postępowanie w sprawie o przestępstwo handlu ludźmi.

PROGRAM WSPARCIA I OCHRONY OFIARY/ŚWIADKA HANDLU LUDŹMI (CUDZOZIEMCA)

Kolejnym podjętym krokiem było ujednoczenie zasad postępowania wobec ofiary oraz wprowadzenie narzędzi zapewniających im wsparcie i specjalistyczną pomoc. W tym celu na podstawie zgromadzonych doświadczeń z pilotażowego projektu *Model wsparcia/ochrony ofiary/świadka przestępstwa handlu ludźmi* opracowano założenia specjalistycznej pomocy dedykowanej cudzoziemskim ofiarom, które następnie w formie zadania publicznego zlecanego przez Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji organizacjom pozarządowym wdrożono z dniem 1 stycznia 2006 r. pn. *Program wsparcia i ochrony ofiary/świadka handlu ludźmi*. Wraz z Programem przygotowano i skierowano do stosowania *Algorytm postępowania dla funkcjonariuszy organów ścigania w przypadku ujawnienia przestępstwa handlu ludźmi* tj. dokument zawierający wskazówki dla funkcjonariuszy Policji i Straży Granicznej dotyczące zasad postępowania wobec osób pokrzywdzonych handlem ludźmi, w tym również zasad w zakresie uruchamiania Programu wsparcia.

W latach 2006 - 2008 Program wraz z Algorytmem stanowiły jedyne narzędzia w zakresie identyfikacji i wsparcia ofiar handlu ludźmi oraz współdziałania w tym zakresie administracji z organizacjami pozarządowymi.

Program od początku w sposób kompleksowy zabezpieczał podstawowe potrzeby cudzoziemskich ofiar tj. zapewniał bezpieczne schronienie, wyżywienie, opiekę medyczną, wsparcie psychologiczne, konsultacje prawne, usługi tłumaczeniowe oraz bezpieczny powrót do kraju pochodzenia (od października 2011 r. bezpieczny powrót do kraju pochodzenia jest również realizowany przez Międzynarodową Organizację do Spraw Migracji ²⁾). Od samego początku Program miał też jasno wyznaczone dwa cele: po pierwsze, zapewnić ofiarom realizację przysługujących im praw, a po drugie, wzbudzić wśród nich zaufanie do organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości i tym samym zachęcić je do składania zeznań przeciwko sprawcom.

---

2. W dniu 26 października 2011 r. w Warszawie zostało podpisane Porozumieniem między Ministrem Spraw Wewnętrznych i Administracji Rzeczypospolitej Polskiej a Międzynarodową Organizacją do Spraw Migracji zmieniające Porozumienie między Ministrem Spraw Wewnętrznych i Administracji Rzeczypospolitej Polskiej a Międzynarodową Organizacją do Spraw Migracji w sprawie współpracy w zakresie dobrowolnych powrotów cudzoziemców opuszczających terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, sporządzone w Warszawie dnia 12 lipca 2005 r., na mocy którego cudzoziemcy uznani za ofiary handlu ludźmi przez organ właściwy do prowadzenia postępowania w sprawie zwalczania handlu ludźmi są uprawnieni do skorzystania z dobrowolnego powrotu realizowanego przez Międzynarodową Organizację do Spraw Migracji.

**SYSTEM WSPARCIA I OCHRONY OFIAR HANDLU LUDŹMI
ORAZ JEGO BENEFICJENCI W LATACH 2006 – 2014**

Zgodnie z zasadami Programu, jest on uruchamiany przez funkcjonariusza organów ścigania³, na skutek powziętego domniemania, że cudzoziemiec mógł paść ofiarą handlu ludźmi oraz po wyrażeniu przez cudzoziemca zgody na skorzystanie z tej formy pomocy. Cudzoziemiec musi również zobowiązać się do zerwania wszelkich kontaktów ze środowiskiem przestępczym i do zachowania podstawowych zasad bezpieczeństwa tj. m.in. do pozostawania w stałym kontakcie z organizacją pozarządową realizującą Program i przebywania w bezpiecznym schronieniu wskazanym przez tę organizację. Wdrożenie Programu nie jest natomiast warunkowane złożeniem zeznań przez ofiarę, czy też uregulowanym statusem pobytu na terytorium Polski. Funkcjonariusz uruchamia Program poprzez wypełnienie formularza zgłoszenia i przestanie go do koordynatora odpowiedzialnego za realizację tego zadania w MSWiA oraz do wiadomości do właściwego koordynatora w Policji lub Straży Granicznej, a następnie kontaktuje cudzoziemca z organizacją pozarządową realizującą zadanie. Przez cały okres trwania Programu cudzoziemiec znajduje się pod opieką organizacji. Udzielanie wsparcia kończy się wraz z wyczerpaniem czynności z udziałem cudzoziemca i gdy możliwy jest jego bezpieczny powrót do kraju pochodzenia, lub też gdy cudzoziemiec nie wymaga albo nie chce dalszej pomocy. Niekiedy jednak Program ulega zakończeniu wcześniej na skutek świadomego niedotrzymania przez cudzoziemca podstawowych zasad bezpieczeństwa obowiązujących w ramach Programu np. gdy nawiąże kontakty ze środowiskiem przestępczym lub dopuści się innych czynności zagrażających bezpieczeństwu pracownikom organizacji lub innym beneficjentom Programu.

Program wsparcia i ochrony ofiary/świadka (cudzoziemca) nieprzerwanie od stycznia 2006 r. jest realizowany przez Fundację Przeciwko Handlowi Ludźmi i Niewolnictwu La Strada w ramach zadania publicznego każdorazowo zlecanego w formie otwartego konkursu i finansowanego w całości przez ministra właściwego do spraw wewnętrznych. Niezmiennie pozostały też cele Programu oraz podstawowe zasady funkcjonowania. Z całą pewnością wdrożenie tego zadania należy uznać za sukces w zakresie budowania systemu wsparcia i ochrony ofiar handlu ludźmi, gdyż po pierwsze od początku zapewnia cudzoziemskim ofiarom specjalistyczną pomoc, po drugie zaś pozwolił na stworzenie i upowszechnienie jednolitych zasad postępowania wobec pokrzywdzonych tym przestępstwem. Niemniej rosnące doświadczenia z realizacji Programu, jak i dynamika zjawiska handlu ludźmi wskazywały na konieczność dokonania dalszych modyfikacji i rozszerzania systemowego wsparcia zarówno w zakresie przedmiotowym (poprzez dostosowywanie oferty pomocy do zmieniających się potrzeb ofiar), jak i podmiotowym tj. docieranie do szerszej grupy beneficjentów zagrożonych tym przestępstwem. Zasadniczo bowiem Program był przygotowany z myślą o konieczności zapewnienia pomocy interwencyjnej, której ofiary potrzebują tuż po uwolnieniu od sprawców. Ponadto, pomoc ta była dedykowana wyłącznie cudzoziemcom, po uprzednim nawiązaniu przez nich kontaktu z funkcjonariuszem Policji bądź Straży Granicznej.

W tym miejscu należy zwrócić również uwagę, że na skutek nowelizacji ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (uops), od dnia 1 kwietnia 2007 r. wsparcie dla ofiar handlu ludźmi może być również realizowane przez jednostki organizacyjne pomocy społecznej. Możliwość ta została wskazana w art. 7 pkt 7a uops, który uwzględnia ofiary

---

3. W 2013 r. nastąpił wyjątek od przyjętej reguły, kiedy to o zgłoszeniu do Programu zdecydował koordynator odpowiedzialny za realizację Programu w MSW na podstawie informacji przekazanych przez Fundację La Strada.

handlu ludźmi wśród beneficjentów pomocy społecznej. W efekcie pracownicy socjalni stali się również właściwi do udzielania bezpośredniego wsparcia, co oznaczało m.in. potrzebę ich specjalistycznego przeszkolenia w zakresie postępowania z ofiarami handlu ludźmi oraz zapewniania im zindywidualizowanego poradnictwa i konsultacji w tym zakresie. Program wsparcia zaś nie przewidywał prowadzenia działań innych niż te bezpośrednio nakierowane na udzielanie pomocy samym pokrzywdzonym.

KRAJOWE CENTRUM INTERWENCYJNO - KONSULTACYJNE DLA OFIAR HANDLU LUDŹMI (KCIK)

Następnym działaniem stało się więc opracowanie i wdrożenie szerszej formuły pomocy, która oprócz komponentu interwencyjnego będzie również zawierała rozbudowany komponent konsultacyjny, podnoszący świadomość osób - potencjalnych ofiar handlu ludźmi, jak i instytucji mogących mieć bezpośredni kontakt z ofiarą. Jednocześnie rozszerzony pakiet pomocy miał stać się bardziej dostępny dla wszystkich osób i instytucji, które z takiej pomocy chciałyby skorzystać. Prace w tym zakresie zostały podjęte w ramach międzyresortowego Zespołu do Spraw Zwalczania i Zapobiegania Handlowi Ludźmi już w połowie 2008 r. ale dopiero w marcu 2009 r. po uzyskaniu przez Prezesa Rady Ministrów dotacji z rezerwy ogólnej budżetu państwa (Zarządzenie nr 13 Prezesa Rady Ministrów z dn. 5 lutego 2009 r. oraz Zarządzenie Nr 19 Prezesa Rady Ministrów z dn. 10 marca 2009 r.) możliwe było ogłoszenie konkursu na realizację nowego zadania publicznego pn. „Powołanie i prowadzenie Krajowego Centrum Interwencyjno-Konsultacyjnego dla Ofiar Handlu Ludźmi”. Analogicznie jak w przypadku Programu wsparcia zadanie to zostało zlecone przez Ministra SWiA organizacji pozarządowej w drodze otwartego konkursu ofert, który również wygrała Fundacja La Strada. Pierwotna formuła Krajowego Centrum (KCIK) przewidywała do realizacji następujące zadania:

- całodobowe prowadzenie telefonu zaufania dla ofiar i świadków handlu ludźmi,
- wspieranie ofiar handlu ludźmi w zakresie identyfikacji,
- interwencję kryzysową,
- konsultacje dla instytucji państwowych i samorządowych w zakresie pracy z ofiarami handlu ludźmi,
- prowadzenie poradnictwa prewencyjnego zarówno dla przypadków indywidualnych, jak i instytucji,
- zapewnienie bezpiecznego zakwaterowania ofiarom handlu ludźmi.

Od kwietnia do grudnia 2009 r. równolegle funkcjonowały więc dwa zadania dotyczą poprawy wsparcia i ochrony ofiar handlu ludźmi: Program wsparcia i ochrony ofiary/świadka handlu ludźmi (cudzoziemca) oraz Krajowe Centrum Interwencyjno-Konsultacyjne dla Ofiar Handlu Ludźmi i widoczne było, że w niektórych elementach zadania te dublują się w zakresie udzielanego wsparcia. Celem uporządkowania, ale także zmniejszenia biurokratycznych procedur, od 2010 r. resort spraw wewnętrznych zabezpiecza w budżecie państwa środki finansowe w ramach dotacji celowych na finansowanie jednego zadania publicznego pn. *Prowadzenie Krajowego Centrum Interwencyjno-Konsultacyjnego dla polskich i cudzoziemskich ofiar handlu ludźmi*, które w ramach zleconych działań przewiduje prowadzenie Krajowego Centrum Interwencyjno-Konsultacyjnego (KCIK) oraz Programu wsparcia i ochrony ofiary/świadka handlu ludźmi (cudzoziemca).

Podstawowe cele ww. zadania to: zapewnienie ofierze handlu ludźmi realizacji przysługujących jej praw, jak również podniesienie świadomości i wiedzy na temat

przestępstwa handlu ludźmi zarówno wśród obywateli, jak i przedstawicieli instytucji państwowych oraz samorządowych. Z usług oferowanych w ramach Krajowego Centrum mogą skorzystać:

- w ramach działań interwencji kryzysowej oraz pracy z ofiarami handlu ludźmi - osoby zidentyfikowane przez organy ścigania jako ofiary handlu ludźmi, w tym również cudzoziemcy włączeni do *Programu wsparcia i ochrony ofiary/świadka handlu ludźmi*, ale także osoby, które czują się pokrzywdzone przestępstwem handlu ludźmi lub poważnie nim zagrożone, lecz niechętnie zgłaszania tego faktu organom ścigania;
- w ramach działań prewencyjnych i konsultacyjnych - instytucje państwowe i samorządowe, organizacje pozarządowe, jak również osoby prywatne np. rozważające wyjazd za granicę w celu podjęcia pracy.

Główne zadania realizowane przez KCIK to: nieformalna identyfikacja ofiar handlu ludźmi, ocena ryzyka i potrzeb ofiary, interwencja w tym zapewnianie bezpiecznego zakwaterowania ofiarom handlu ludźmi, opieka nad cudzoziemcami włączonymi do *Programu wsparcia i ochrony ofiary/świadka handlu ludźmi*, poradnictwo prewencyjne i konsultacje dla instytucji i osób prywatnych. Zadania te KCIK realizuje m.in. poprzez:

- prowadzenie całodobowego telefonu zaufania dla ofiar i świadków handlu ludźmi;
- całodobowe świadczenie usług w ramach interwencji kryzysowej, w tym prowadzenie schroniska dla pełnoletnich kobiet - ofiar handlu ludźmi;
- uczestniczenie w warsztatach, seminariach, szkoleniach i konferencjach poświęconych identyfikacji i pracy z ofiarami handlu ludźmi;
- wydawanie materiałów prewencyjnych (broszur, ulotek);
- prowadzenie poradnictwa prewencyjnego telefonicznie i internetowo (w tym również prowadzenie strony internetowej o charakterze informacyjnym).

Znaczne poszerzenie oferty wsparcia z czasem unaocznilo konieczność rozbudowania infrastruktury zarówno samego KCIK, jak i podmiotów zewnętrznych, które mogłyby podjąć współpracę z Centrum i zapewnić profesjonalne rozpoznanie i wsparcie ofiar handlu ludźmi. W efekcie od stycznia 2013 r. zadanie dotyczące prowadzenia Krajowego Centrum jest zlecane do wykonania dwóm organizacjom pozarządowym wspomnianej już Fundacji La Strada oraz Stowarzyszeniu Po-MOC dla Kobiet i Dzieci im. Marii Niepokalanej. Co więcej, w 2014 r. Fundacja La Strada rozpoczęła realizację projektu dotyczącego budowy ogólnopolskiej sieci organizacji pozarządowych przeciwko handlowi ludźmi, a resort spraw wewnętrznych projektu dotyczącego tworzenia wojewódzkich zespołów ds. przeciwdziałania handlowi ludźmi.

Naczelnym celem podjętych działań stało się utworzenie regionalnej sieci podmiotów profesjonalnych i kompetentnych w zakresie rozpoznania i wspierania ofiar handlu ludźmi zarówno na szczeblu centralnym, jak i regionalnym. Tym samym dokonano kolejnego kroku w kierunku rozbudowania krajowego mechanizmu referencyjnego o instytucje szczebla regionalnego.

ŚRODKI FINANSOWE PRZEZNACZANE NA REALIZACJĘ ZADAŃ PUBLICZNYCH DOTYCZĄCYCH WSPARCIA I OCHRONY OFIAR HANDLU LUDŹMI

Od 2006 r. resort spraw wewnętrznych corocznie zabezpiecza w budżecie państwa środki finansowe w ramach dotacji celowych na finansowanie lub dofinansowanie zadań publicznych zleczanych organizacjom pozarządowym w zakresie poprawy wsparcia i ochrony ofiar handlu ludźmi. Wysokość tych środków w cyklu rocznym zmieniała się co przedstawia poniższa tabela.

Rok	Środki finansowe	Zadanie
2006	150 000 PLN	Program wsparcia i ochrony ofiary/świadka handlu ludźmi
2007	150 000 PLN	Program wsparcia i ochrony ofiary/świadka handlu ludźmi
2008	150 000 PLN	Program wsparcia i ochrony ofiary/świadka handlu ludźmi
2009	150 000 PLN	Program wsparcia i ochrony ofiary/świadka handlu ludźmi
	700 000 PLN	Krajowe Centrum Interwencyjno-Konsultacyjnego dla ofiar handlu ludźmi (KCIK)
2010	750 000 PLN	Krajowego Centrum Interwencyjno-Konsultacyjnego dla ofiar handlu ludźmi (KCIK)
2011	750 000 PLN	Krajowego Centrum Interwencyjno-Konsultacyjnego dla ofiar handlu ludźmi (KCIK)
2012	778 000 PLN	Krajowego Centrum Interwencyjno-Konsultacyjnego dla ofiar handlu ludźmi (KCIK)
2013	1 000 000 PLN	Krajowego Centrum Interwencyjno-Konsultacyjnego dla ofiar handlu ludźmi (KCIK)
2014	1 000 000 PLN	Krajowego Centrum Interwencyjno-Konsultacyjnego dla ofiar handlu ludźmi (KCIK)

W sumie w latach 2006 - 2014 w budżecie państwa zabezpieczono ponad 5,5 mln PLN na realizację zadań publicznych dotyczących poprawy wsparcia i ochrony ofiar handlu ludźmi. Dzięki tym środkom z bezpośredniego wsparcia skorzystało blisko 1300 osób, a z poradnictwa prewencyjnego (prowadzonego telefonicznie i mailowo) ponad 2200 osób. Wydano blisko 75 000 materiałów informacyjnych na temat zjawiska handlu ludźmi w formie broszur, ulotek, zakładki, nalepek oraz plakatów. Pracownicy KCIK organizowali bądź uczestniczyli w licznych przedsięwzięciach o charakterze profilaktycznym (tj. w pogadankach z młodzieżą, szkoleniach, konferencjach). Wielokrotnie też nagłaśniali problem handlu ludźmi poprzez media (TV, radio, prasa, Internet) uświadamiając opinię społeczną w tym zakresie.

II. PROFIL CUDZOZIEMSKIEJ OFIARY HANDLU LUDŹMI NA PODSTAWIE DANYCH DOTYCZĄCYCH PROGRAMU WSPARCIA I OCHRONY OFIARY/ŚWIADKA HANDLU LUDŹMI

METODOLOGIA GROMADZENIA DANYCH

Dane dotyczące osób objętych Programem wsparcia i ochrony ofiary/świadka handlu ludźmi pochodzą z rocznych sprawozdań przekazywanych do resortu spraw wewnętrznych (i administracji) przez organizację prowadzącą Program, jak również z informacji gromadzonych przez koordynatora odpowiedzialnego w MSW(iA) za bieżący monitoring realizowanego zadania. Na tej podstawie możliwe było przeanalizowanie najważniejszych kwestii dotyczących ofiar objętych pomocą tj. ich obywatelstwa, płci, wieku, formy wykorzystania, a także decyzji odnośnie współpracy z organami ścigania i statusu pobytu na terytorium Polski. Ponadto, na potrzeby niniejszej analizy szczegółowo prześledzono również rozkład terytorialny przyjętych zgłoszeń do Programu, jednostki organów ścigania uruchamiające Program oraz czas trwania udzielanego wsparcia i sposób w jaki zostało ono zakończone.

Dostępny zakres wiedzy niestety nie pozwala na przeanalizowanie sytuacji ofiar po zakończeniu Programu. Nie jest możliwe gromadzenie i przetwarzanie tego typu danych gdyż cudzoziemcy opuszczając Program często przestają kontaktować się z organizacją lub zastrzegają swoją anonimowość nie chcąc, aby takie informacje były przekazywane za pośrednictwem KCIK.

Poniższa analiza nie może być traktowana jako kompleksowe opracowanie dotyczące profilu cudzoziemskiej ofiary handlu ludźmi zidentyfikowanej w Polsce, gdyż nie uwzględnia wszystkich przypadków identyfikacji cudzoziemskich ofiar, a jedynie te, w których Policja bądź Straż Graniczna przedstawiła ofertę Programu, a cudzoziemcy wyrazili na nią zgodę.

Poniższe zestawienia nie pokrywa się również ze statystykami gromadzonymi przez organy ścigania i wymiar sprawiedliwości w tym zakresie, gdyż zgodnie z zasadami Programu, cudzoziemcy otrzymują wsparcie niezależnie od ich stanowiska odnośnie dalszej współpracy z Policją bądź Strażą Graniczną. Zatem przedmiotowa analiza dotyczy zarówno cudzoziemców, którzy współpracowali z organami ścigania, jak też i tych, którzy ostatecznie na taką współpracę nie mogli, bądź nie chcieli się zdecydować i w efekcie nie otrzymali statusu pokrzywdzonego.

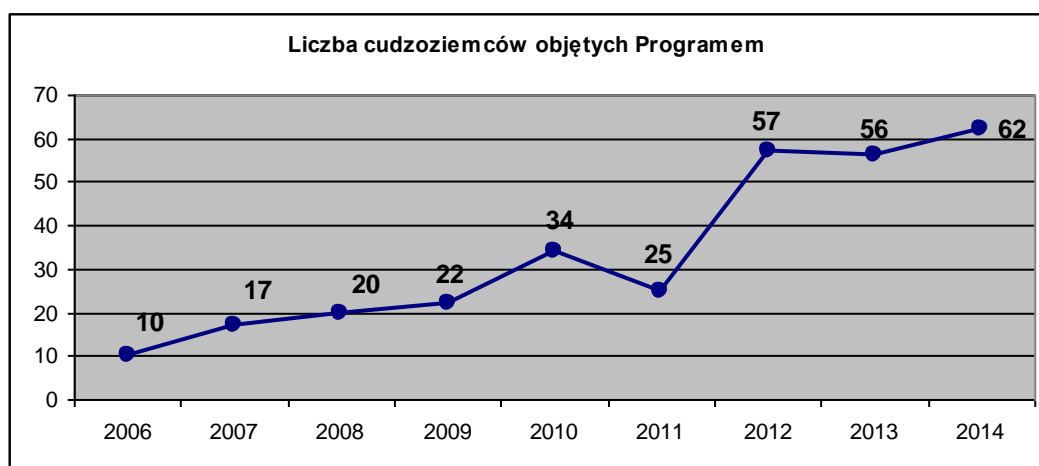
Pomimo powyższych zastrzeżeń, 9-letnie funkcjonowanie Programu i zgromadzone na tej podstawie dane pozwoliły na dokonanie pewnego rodzaju zarysu profilu cudzoziemskiej ofiary handlu ludźmi - beneficjenta Programu. Przy czym mając na uwadze, iż nie zawsze będą to osoby uznane za pokrzywdzonych handlem ludźmi w świetle przepisów prawa karnego, na użytek niniejszego opracowania w stosunku do tych osób stosuje się terminy „ofiara handlu ludźmi” bądź „beneficjent Programu”.

BENEFICJENCI PROGRAMU

Liczba ofiar objętych Programem

Począwszy od 1 stycznia 2006 r. do końca 2014 r. Programem wsparcia i ochrony ofiary/świadka handlu ludźmi objęto 303 cudzoziemców. W ciągu 9 lat niemal w każdym kolejnym roku liczba ofiar w Programie rosła. W 2006 r. było to zaledwie 10 osób, a w 2014 już 62 osoby. Ponadto, **od 2012 r. zauważalny jest gwałtowny wzrost** podwajający roczną liczbę beneficjentów Programu. Wynika to w dużej mierze z pojawiania się przypadków wykorzystania cudzoziemców do pracy przymusowej oraz żebractwa, w ramach których identyfikowano nawet kilkunastoosobowe grupy ofiar.

Szczegółowe dane w tym zakresie przedstawia poniższy wykres.

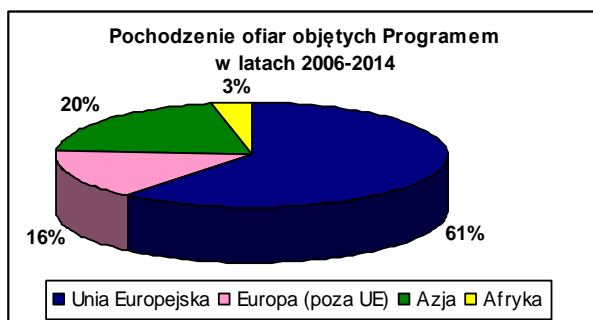
Niemniej, mając na uwadze, że niektórzy cudzoziemcy korzystali ze wsparcia w ramach więcej niż jedna edycja Programu⁴, rzeczywista liczba osób, które znajdowały się w Programie w danym roku była większa niż wynika to z powyższego wykresu i przedstawia się następująco:

Rok edycji Programu	Liczba ofiar korzystających ze wsparcia
2006	10
2007	20 (w tym 3 ofiary zgłoszone w roku poprzednim)
2008	23 (w tym 3 ofiary zgłoszone w roku poprzednim)
2009	31 (w tym 9 ofiar zgłoszone w roku poprzednim)
2010	34
2011	25
2012	60 (w tym 3 ofiary zgłoszone w roku poprzednim)
2013	71 (w tym 15 ofiar zgłoszone w roku poprzednim)
2014	70 (w tym 8 ofiar zgłoszone w roku poprzednim)
Ogółem:	344

4. Program wsparcia i ochrony ofiary/świadka handlu ludźmi jest realizowany w cyklu rocznym od 1 stycznia do 31 grudnia każdego roku.

Kraje pochodzenia ofiar

W latach 2006 - 2014 do Programu trafiały przede wszystkim **ofiary z państw europejskich**. Stanowiły one blisko ¾ wszystkich zgłoszeń, spośród których ponad połowa pochodziła z państw członkowskich Unii Europejskiej⁵. Średnio jeden przypadek na pięć dotyczył wykorzystania obywatela państwa azjatyckiego, a sporadycznie zdarzały się przypadki identyfikacji ofiar afrykańskich. Niemniej, warto zauważyć, że o ile zgłoszenia obywateli państw europejskich od samego początku są niezmiennie najliczniejsze, o tyle **przypadki wykorzystania obywateli państw azjatyckich** początkowo bardzo sporadyczne, znacznie **zintensyfikowały się na przestrzeni ostatnich pięciu lat**. W okresie 2006 - 2009 stanowiły zaledwie niewiele ponad 7% wszystkich zgłoszeń, a w ciągu kolejnych lat (2010 - 2014) ta wielkość wzrosła do ponad 23%. Poniższy wykres prezentuje uśrednione wartości procentowe za cały analizowany okres funkcjonowania Programu.

Analizując profil ofiary pod kątem kraju pochodzenia należałoby zwrócić uwagę, że cudzoziemcy pochodzący z Europy to **najczęściej obywatele Rumunii, Bułgarii i Ukrainy**. Stanowią oni 93% europejskich i 71% wszystkich zgłoszeń do Programu. Przy czym Rumunii liczniej zaczęli trafiać do Programu począwszy od 2011 r. W latach 2006 - 2010 ze wsparcia Programu skorzystało zaledwie 15 obywateli Rumunii, podczas gdy w kolejnych latach do Programu trafiło już 89 przedstawicieli tego kraju. Spośród obywateli państw azjatyckich dominowali **obywatele Wietnamu i Filipin**. Stanowili oni ponad 61% azjatyckich i ponad 12% wszystkich przypadków. Incydentalne zgłoszenia z krajów afrykańskich nie wyróżniają jednego kraju pochodzenia ofiar z tego kontynentu. Najwięcej przypadków odnotowano wśród obywateli Kenii, niemniej na przestrzeni 9 lat były to zaledwie 4 zgłoszenia i w związku z tym Kenia nie może być traktowana jako główne państwo pochodzenia ofiar afrykańskich.

Poniżej zamieszczona tabela prezentuje kraje pochodzenia wszystkich ofiar zgłoszonych do Programu w latach 2006 - 2014.

Kraje pochodzenia ofiar objętych Programem w latach 2006 - 2014	
Rumunia	101
Bułgaria	85
Ukraina	29
Wietnam	20
Filipiny	18
Bangladesz	7
Sri Lanka	7
Białoruś	5

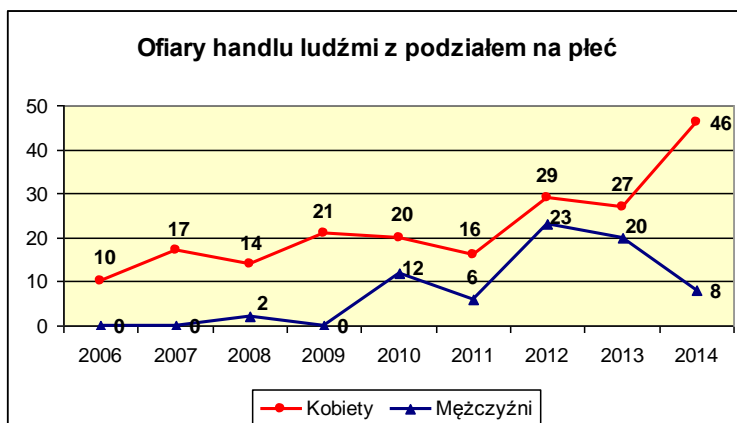
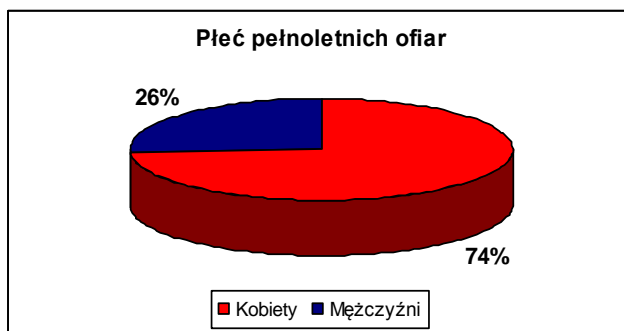
5. Podane wielkości dotyczące Unii Europejskiej nie uwzględniają obywateli Bułgarii i Rumunii włączonych do Programu w 2006 r. tj. przed przystąpieniem tych państw do UE.

**SYSTEM WSPARCIA I OCHRONY OFIAR HANDLU LUDŹMI
ORAZ JEGO BENEFICJENCI W LATACH 2006 – 2014**

Mołdowa	5
Nepal	5
Kenia	4
Mongolia	4
Nigeria	2
Rosja	2
Chiny	1
Czechy	1
Dżibuti	1
Kamerun	1
Maroko	1
Niemcy	1
Słowacja	1
Turcja	1
Uganda	1

Płeć ofiar

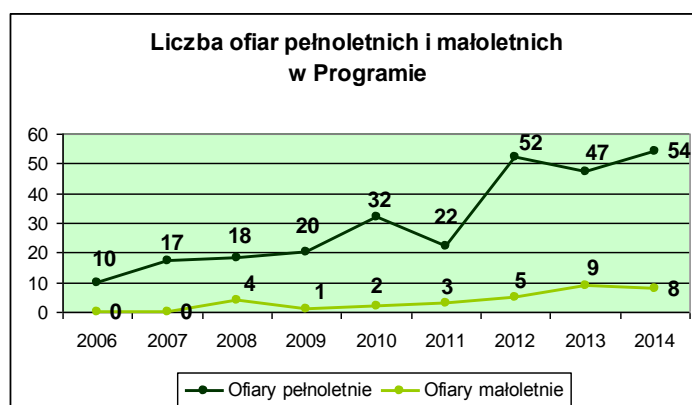
W ciągu 9 lat w zdecydowanej większości do Programu były zgłaszane **pełnoletnie kobiety - najczęściej ofiary eksploatacji seksualnej**. Stanowiły one 100% przypadków w pierwszych 2 edycjach Programu. Od 2008 r. wraz ze wzrostem liczby ujawnianych przypadków wykorzystania cudzoziemców do pracy i żebractwa do Programu zaczęli trafiać również mężczyźni oraz małoletni. Najwięcej takich sytuacji odnotowano w latach 2012 - 2013, kiedy to liczba beneficjentów mężczyzn i kobiet była na zbliżonym poziomie i wynosiła odpowiednio 56 kobiet i 43 mężczyzn. W 2014 r. zauważa się ponownie zdecydowany spadek liczby mężczyzn względem kobiet - beneficjentów Programu. W sumie w latach 2006 - 2014 na 271 dorosłych ofiar 200 stanowiły kobiety, a 71 - mężczyźni.

Wiek ofiar

Pomimo, że formuła Programu tworzona była pod kątem potrzeb pełnoletnich cudzoziemców, to jednak nieprzerwanie od 2008 r. w ramach Programu jest udzielane wsparcie ofiarom małoletnim, w tym małoletnim bez opieki.

Dzieci - ofiary handlu ludźmi stanowiły ponad 10% wszystkich beneficjentów Programu. Przez pierwsze 2 lata w ogóle nie odnotowano żadnego przypadku małoletniej ofiary. Dopiero począwszy od 2008 r. organy ścigania odpowiedzialne za identyfikację beneficjentów Programu zaczęły zgłaszać osoby niepełnoletnie. Początkowo tj. w latach 2008 - 2012 odsetek takich przypadków był jednak na bardzo niskim poziomie i wahał się od 1 do 5 zgłoszeń rocznie. Dopiero od 2013 r. liczba małoletnich ofiar objętych Programem nieco wzrosła i wyniosła odpowiednio: w 2013 r. - 9 osób, w 2014 r. - 8 osób. Niemniej, mając na uwadze skalę zjawiska handlu ludźmi w Polsce są to wielkości wciąż niewysokie, pozwalające domniemywać, że poza identyfikacją, a tym samym i poza szansą na wsparcie pozostaje wiele małoletnich ofiar. Poniższy wykres stanowi zestawienie porównawcze zgłoszeń ofiar pełnoletnich oraz małoletnich na przestrzeni 9 lat.

W sumie w latach 2006 - 2014 Programem objęto 32 małoletnich ofiar handlu ludźmi, w tym 14 małoletnich bez opieki. Osiemnaścioro dzieci w momencie identyfikacji znajdowało się pod opieką rodziców, którzy również byli ofiarami handlu ludźmi zmuszani do żebractwa. Byli to obywatele Rumunii (16 dzieci) i Mołdowy (2). Pozostałe dzieci trafiając do Programu przebywały w Polsce bez opieki i były wykorzystywane seksualnie (w tym do prostytucji), bądź zmuszane do żebractwa lub pracy. Dzieci eksploatowane seksualnie to nastoletnie dziewczęta, najmłodsza miała 13 lat, pozostałe były w wieku 15 - 17 lat. Pochodziły z Bułgarii (5 osób), Czech, Ukrainy i Wietnamu (po 1 osobie). Dzieci zmuszane do pracy i żebractwa to 16- i 17- letni chłopcy pochodzący z Rumunii (5 osób) i Wietnamu (1 osoba).

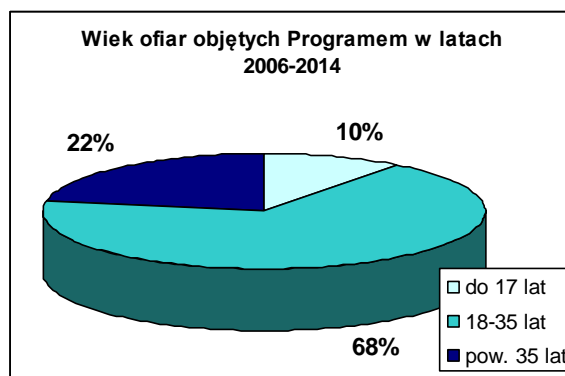
Analizując wiek niepełnoletnich beneficjentów Programu można zauważyć, iż ofiarami handlu ludźmi padały osoby niemal w każdym wieku, niemniej w przypadku małych dzieci (od 0 do 12 lat) doświadczenia Programu dotyczą wyłącznie przypadków gdy są one wykorzystywane do żebractwa wraz ze swoimi opiekunami. Małoletnie ofiary bez opieki to przede wszystkim dzieci starsze (od 13 do 17 lat) wykorzystywane seksualnie (w przypadku dziewcząt) oraz do żebractwa i pracy (w przypadku chłopców).

Pośród pozostałych dorosłych beneficjentów Programu większość mieściła się w przedziale wiekowym 18 - 35 lat (205 osób), zaś powyżej tej grupy wiekowej znajdował się co piąty cudzoziemiec - ofiara pracy lub żebractwa. Najmłodszymi beneficjentami Programu były kilkumiesięczne niemowlęta wykorzystywane wraz ze swoimi matkami do żebractwa,

**SYSTEM WSPARCIA I OCHRONY OFIAR HANDLU LUDŹMI
ORAZ JEGO BENEFICJENCI W LATACH 2006 – 2014**

najstarszym zaś był 62-letni obywatel Słowacji także zmuszany na terenie Polski do żebractwa i pracy. Średnia wieku wszystkich beneficjentów Programu wyniosła 27 lat i praktycznie nie ulegała zmianie na przestrzeni badanego okresu. Początkowo bowiem beneficjentami Programu były głównie kobiety w wieku 25 - 30 lat, z czasem jednak amplituda wieku znacznie wzrosła, obejmując z jednej strony ofiary pracy przymusowej często przekraczające granicę 35 r.ż, a z drugiej strony bardzo małe dzieci - ofiary żebractwa. Poniższy wykres prezentuje rozkład procentowy wieku wszystkich beneficjentów Programu

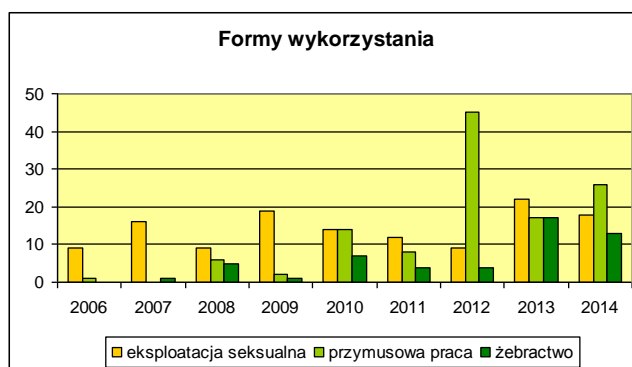
Cel wykorzystania:

Na przestrzeni 9 lat istnienia Programu następowały istotne zmiany w charakterze zjawiska handlu ludźmi, które doskonale obrazuje poniższa analiza dotycząca celu wykorzystania ofiar. Początkowo proceder handlu ludźmi był niemal wyłącznie utożsamiany z wykorzystywaniem kobiet do prostytucji. W latach 2006 - 2007 ta forma eksploatacji stanowiła ponad 92% przypadków i dotyczyła 25 z 27 kobiet zgłoszonych do Programu. Pozostałe 2 cudzoziemki to ofiary pojedynczych spraw zmuszania do żebractwa i pracy przymusowej.

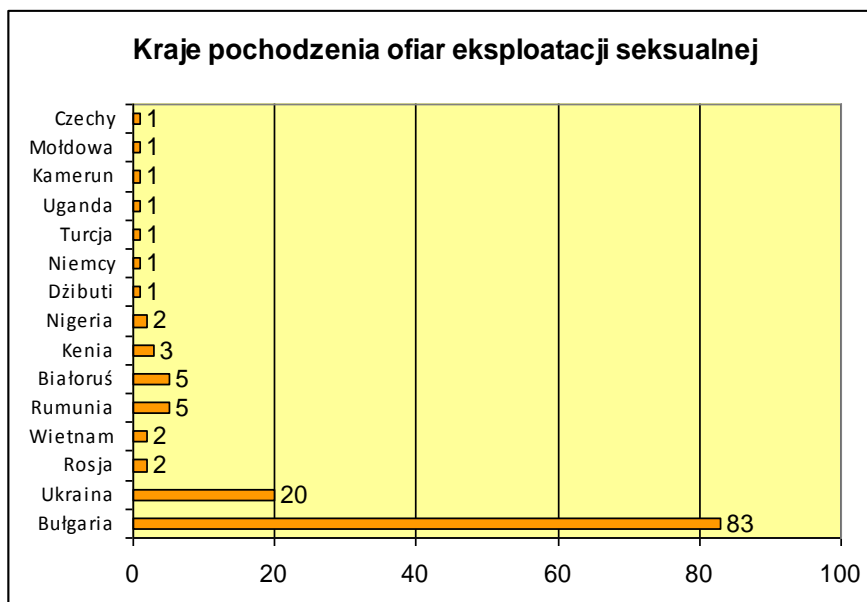
W kolejnych latach 2008 - 2011 wykorzystanie seksualne nadal pozostawało najczęściej wykrywaną formą handlu ludźmi (53% zgłoszonych przypadków), niemniej coraz liczniej zaczęły pojawiać się przypadki wykorzystania do pracy (ponad 29%) i żebractwa (ponad 16%), a organy ścigania zaczęły identyfikować nie tylko młode kobiety, ale również mężczyzn i dzieci jako ofiary tego przestępstwa.

W latach 2012 - 2014 proporcje w zakresie form wykorzystania uległy odwróceniu i chociaż liczba przypadków procederu handlu kobietami do prostytucji pozostała na zbliżonym poziomie, to jednak masowe zgłoszenia wykorzystania do pracy przymusowej spowodowały, że to właśnie ta forma eksploatacji stała się znamienna dla współczesnego niewolnictwa. W latach 2012 - 2014 na 175 zgłoszone osoby, ponad 50% z nich padło ofiarą pracy przymusowej, 28% była zmuszana do prostytucji, a blisko 20% do żebractwa. Przedmiotowe zmiany w zakresie celu wykorzystania ofiar handlu ludźmi ilustruje poniższy wykres.

**SYSTEM WSPARCIA I OCHRONY OFIAR HANDLU LUDŹMI
ORAZ JEGO BENEFICJENCI W LATACH 2006 – 2014**

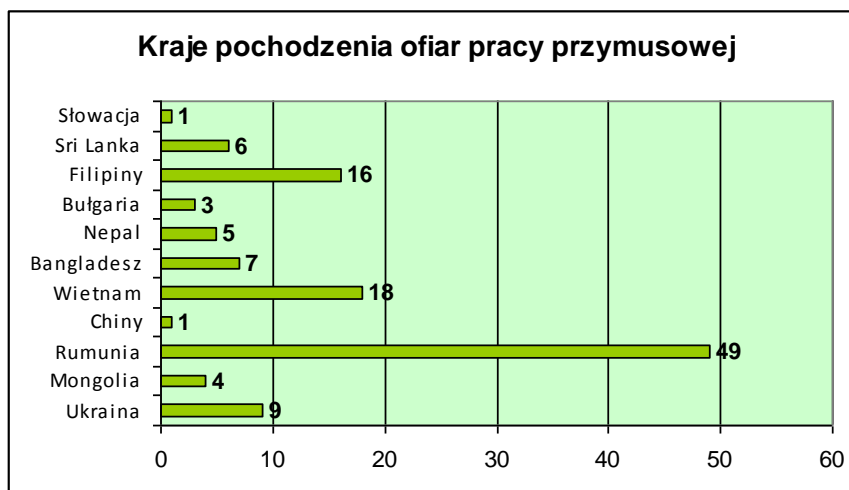
Na podstawie analizy przypadków zgłoszonych do Programu można stwierdzić, że handel ludźmi do prostytucji w Polsce dotyczył wyłącznie kobiet i dziewcząt. Spośród 303 cudzoziemców ofiarami wykorzystania seksualnego padło 128 kobiet (40%), najczęściej pochodzących z Bułgarii - 83 osoby (co stanowi ponad 64% wszystkich przypadków wykorzystania seksualnego). Znacznie rzadziej ofiarami tego procederu padały Ukrainki - 20 osób (15%), Rumunki - 5 osób (3,9%) oraz Białorusinki - 4 osoby (3%) i Kenijki - 3 osoby (2%). Kobiety, które trafiały do Programu to przeważnie cudzoziemki zmuszane do świadczenia usług seksualnych w ramach tzw. prostytucji przydrożnej. Ofiary najczęściej były werbowane w swoich krajach pochodzenia i w wielu przypadkach były świadome, że w Polsce będą trudniły się prostytucją. Ich przyzwolenie wynikało z bardzo trudnej sytuacji rodzinnej oraz z braku perspektyw na inną formę zarobkowania. Beneficjentki Programu - zwłaszcza te pochodzące z Bułgarii - to osoby niewykształcone, a często niepiśmienne, silnie uzależnione od sprawców zarówno emocjonalnie, jak i materialnie. Przygotowanie oferty pomocy adekwatnej do ich sytuacji było niezwykle trudne, gdyż ofiary wykorzystywane do prostytucji oprócz pomocy psychologicznej oraz medycznej przede wszystkim wymagały długoterminowego wsparcia w zakresie edukacji i adaptacji poza środowiskiem prostytucyjnym.

Praca przymusowa to kolejna forma wykorzystania ofiar handlu ludźmi, która aktualnie generuje najwięcej osób pokrzywdzonych tym procederem. W latach 2006 - 2014 do Programu zgłoszono 119 cudzoziemców - ofiar pracy przymusowej, wśród których najliczniejszą grupę stanowili obywatele Rumunii - 49 osób (41% wszystkich przypadków)

**SYSTEM WSPARCIA I OCHRONY OFIAR HANDLU LUDŹMI
ORAZ JEGO BENEFICJENCI W LATACH 2006 – 2014**

pracy przymusowej), w dalszej kolejności obywatele Wietnamu - 18 osób (15%), Filipin - 16 osób (13%), Ukrainy - 9 osób (5,5%) oraz kilku innych państw. Ogólnie można zauważyć, że w zakresie zmuszania do pracy najwięcej ofiar pochodziło z Azji - 57 osób (48%), niemniej z różnych państw tego kontynentu, m.in z Wietnamu, Filipin, Bangladeszu, Sri Lanki, Nepalu, Mongolii, Chin. Ofiary pochodzące z Azji nie zawsze jednak były wykorzystywane na terenie Polski. Nasz kraj stanowił w niektórych przypadkach obszar tranzytowy, zaś docelowym miejscem eksploatacji były państwa Europy Zachodniej, np. Niemcy, Włochy. W takich przypadkach identyfikacja i udzielenie pomocy były niezwykle trudne, gdyż cudzoziemcy nie zawsze utożsamiali się ze statusem ofiary, a ich priorytetem było dotarcie do kraju docelowego i obiecanej pracy. Niemniej, większość beneficjentów Programu to ofiary eksploatowane do pracy na terytorium Polski. Przypadki te dotyczyły zarówno obywateli państw azjatyckich, jak i europejskich tj. Rumunii, Ukrainy, Bułgarii i Słowacji. Modus operandi w tych sprawach był bardzo podobny. Ofiary były rekrutowane w swoich krajach pochodzenia, nierzadko za pośrednictwem lokalnych agencji pośrednictwa pracy, gdzie wprowadzano ich w błąd co do warunków pracy, zakwaterowania i płacy. Po przybyciu na miejsce cudzoziemcom odbierano dokumenty tożsamości, kwaterowano w miejscach znacznie odbiegających od norm powszechnie przyjętych, ograniczano swobodę poruszania i kontaktowania się z rodzinami oraz osobami trzecimi. Ofiarom nie wypłacano wynagrodzeń za pracę, a często również naliczono dodatkowe należności tworząc fikcyjną „spiralę długu”. Po uwolnieniu od sprawców, ofiary pracy przymusowej, zwłaszcza te pochodzące z odległych krajów azjatyckich, potrzebowały pomocy w uregulowaniu statusu pobytu i podjęciu legalnej pracy na terenie Polski. Obywatele państw UE natomiast przeważnie oczekiwali na szybkie zakończenie czynności procesowych i możliwość zorganizowania im bezpiecznego powrotu do kraju pochodzenia. Wykorzystaniem do pracy przymusowej byli zagrożeni w takim samym stopniu mężczyźni, jak i kobiety. W analizowanym okresie ofiarami tego procederu padło 60 kobiet i 59 mężczyzn.

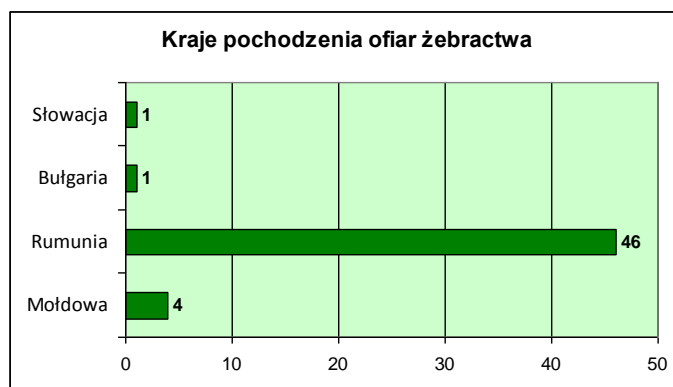

Kolejną zidentyfikowaną formą wykorzystania ofiar handlu ludźmi stanowi żebractwo. W latach 2006 - 2014 w ramach Programu zidentyfikowano 52 ofiary tego procederu, wśród których najwięcej było obywateli Rumunii - 46 osoby (88%). W pozostałych przypadkach byli to obywatele Mołdowy - 4 osoby (4,5%) oraz Bułgarii i Słowacji - po jednej osobie. Podobnie jak w przypadku pracy przymusowej ofiarami w równym stopniu padały kobiety (26 osób), jak i mężczyźni (26 osób). Cudzoziemcy byli rekrutowani w swoich miejscowościach, w krajach pochodzenia. Rekruterzy wyszukiwali osób z widocznym kalectwem fizycznym, niewykształconych i w bardzo trudnej sytuacji materialnej. Niejednokrotnie werbowano całe

**SYSTEM WSPARCIA I OCHRONY OFIAR HANDLU LUDŹMI
ORAZ JEGO BENEFICJENCI W LATACH 2006 – 2014**

rodziny wraz z małymi dziećmi. Sprawcy zapewniali transport i zakwaterowanie oraz pomoc w uzyskaniu dokumentów, najczęściej fałszywych. Za te usługi naliczali ofiarom dług, który stale powiększał się o bieżące koszty związane z zakwaterowaniem i wyżywieniem. Analogicznie, jak w przypadku wykorzystania do prostytucji, ofiary w niektórych przypadkach były świadome formy zarabkowania w Polsce, nie przewidywały jednak stale rosnącego długu oraz przemocy i gróźb jakie sprawcy stosowali wobec nich i ich rodzin.

Ofiary zmuszane do żebractwa, podobnie jak ofiary eksploatacji seksualnej, to szczególnie beneficjenci, gdyż uwolnienie od sprawców i zapewnienie doraźnej pomocy nie stanowiło o zapewnieniu im pełnego bezpieczeństwa i ochrony przed rewiktylizacją. Większość z nich wymagała bowiem długofalowej pomocy obliczonej na integrację społeczną i aktywizację na rynku pracy po powrocie do kraju pochodzenia.

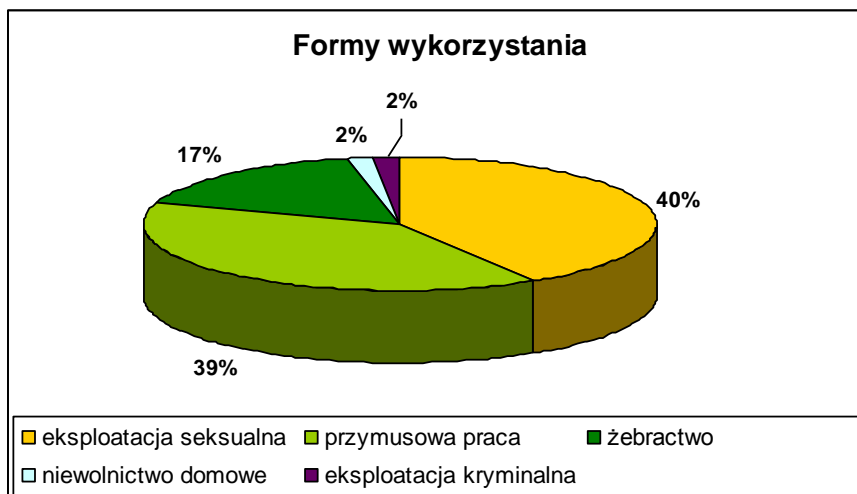

Oprócz przeanalizowanych powyżej 3 form eksploatacji ofiar handlu ludźmi, począwszy od 2011 r. do Programu zgłaszano również przypadki wykorzystania cudzoziemców w ramach tzw. niewolnictwa domowego oraz zmuszania do popełniania przestępstw.

Niewolnictwo domowe stanowi rodzaj pracy przymusowej niemniej znacznie trudniej ujawniany z uwagi na fakt, że proceder ma miejsce w prywatnych gospodarstwach domowych. Ofiary są wprowadzane w błąd odnośnie warunków pracy i płacy. Obiecywane jest im zatrudnienie w charakterze gospodyni domowej lub opiekunki do dzieci. Faktycznie zaś osoby te po przybyciu na miejsce zupełnie tracą swobodę poruszania się i kontaktowania ze światem zewnętrznym. Nie otrzymują wynagrodzenia, a pracodawcy traktują je jak przedmiot własności. W latach 2011 - 2014 do Programu zgłoszono 5 przypadków niewolnictwa domowego. Ofiarami były kobiety pochodzące ze Sri Lanki, Filipin, Maroka i Kenii. Z uwagi na różnice kulturowe i językowe osoby te do momentu uwolnienia były zupełnie zależne od sprawców.

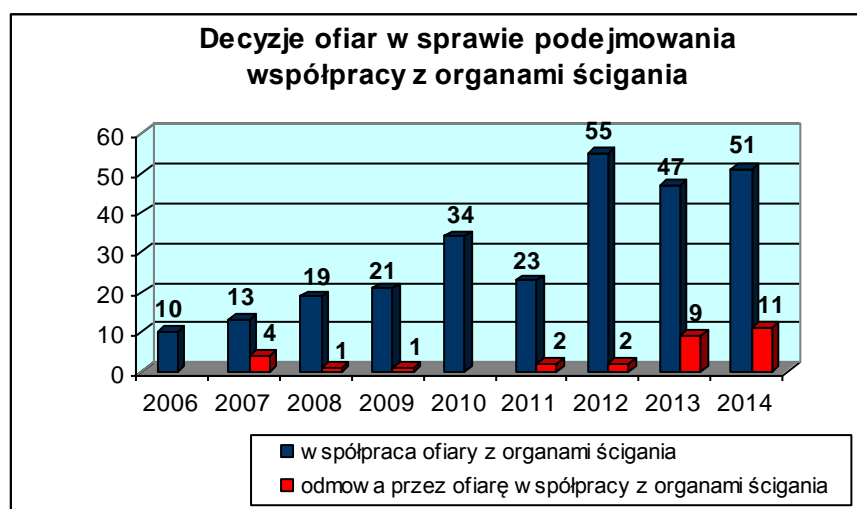
Drugą z pojawiających się w ostatnich latach form jest zmuszanie do popełniania przestępstw czyli eksploatacja kryminalna. W latach 2012 - 2014 ujawniono 5 przypadków zmuszania cudzoziemców do kradzieży, a w pojedynczej sprawie także do sprzedaży podrabianych artykułów. Ofiarami padali mężczyźni - obywatele Rumunii, którzy jednocześnie byli zmuszani do żebractwa i pracy.

**SYSTEM WSPARCIA I OCHRONY OFIAR HANDLU LUDŹMI
ORAZ JEGO BENEFICJENCI W LATACH 2006 – 2014**

Współpraca z organami ścigania

Identyfikacja cudzoziemca jako ofiary handlu ludźmi i zgłoszenie do Programu przez funkcjonariusza organów ścigania nie wymaga od cudzoziemca deklaracji współpracy w zakresie wszczętego śledztwa w sprawie o handel ludźmi. Niemniej, jak prezentuje poniższy wykres większość beneficjentów Programu zdecydowała się na taką współpracę. Spośród 303 cudzoziemców aż 273 osoby (90%) złożyły zeznania od razu na etapie identyfikacji, bądź po kilku dniach od zgłoszenia do Programu. Pozostałe 30 osób nie skorzystało z takiej możliwości, nie zawsze jednak na skutek świadomej decyzji. W 3 przypadkach brak współpracy ofiar wynikał z ich bardzo złej kondycji psycho-fizycznej, a w 11 przypadkach beneficjentami Programu były bardzo małe dzieci, które z uwagi na wiek i wynikającą z tego niedojrzałość nie mogły być traktowane jako wiarygodni świadkowie przestępstwa. Ponadto, zgodnie z nowelą kodeksu postępowania karnego, która weszła w życie z dniem 27 stycznia 2014 r., pokrzywdzonego m.in. przestępstwem handlu ludźmi, który w chwili przesłuchania nie ukończył 15 lat przesłuchuje się w charakterze świadka tylko wówczas, gdy jego zeznania mogą mieć istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy (art. 185a kpk).

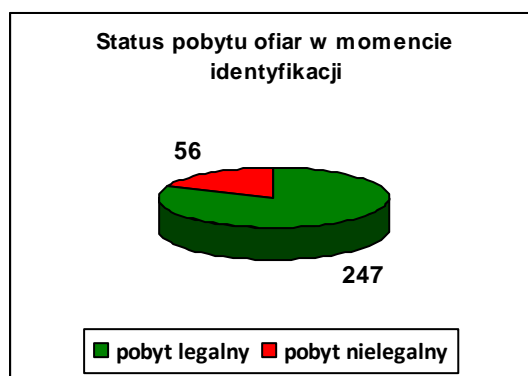
Status pobytu na terytorium Polski

Cudzoziemcy zidentyfikowani jako ofiary handlu ludźmi przez organy ścigania mają prawo do pomocy w ramach Programu niezależnie od ich sytuacji prawno-pobytowej w Polsce, co

**SYSTEM WSPARCIA I OCHRONY OFIAR HANDLU LUDŹMI
ORAZ JEGO BENEFICJENCI W LATACH 2006 – 2014**

więcej zgodnie z ustawą o cudzoziemcach mogą uregulować swój pobyt właśnie na podstawie przyznanego im statusu ofiary handlu ludźmi.

Jak pokazuje poniższy wykres w latach 2006 - 2014 w momencie identyfikacji zdecydowana większość ofiar (81,5%) przebywała na terytorium Polski legalnie. W przeważającej mierze wynikało to z faktu, iż osoby te posiadały obywatelstwo Unii Europejskiej. Taka sytuacja dotyczyła 185 cudzoziemców (co stanowiło blisko 75% przypadków z legalnym pobytem), w pozostałych sytuacjach 42 osoby posiadały wize pobytowe najczęściej wydawane w celu wykonywania pracy (17%), a 19 osób zezwolenie na pobyt czasowy⁶ (7,7%). W pojedynczych przypadkach cudzoziemcy w momencie identyfikacji jako ofiary handlu ludźmi przebywali na terytorium Polski legalnie na podstawie złożonego wniosku o status o uchodźcy.

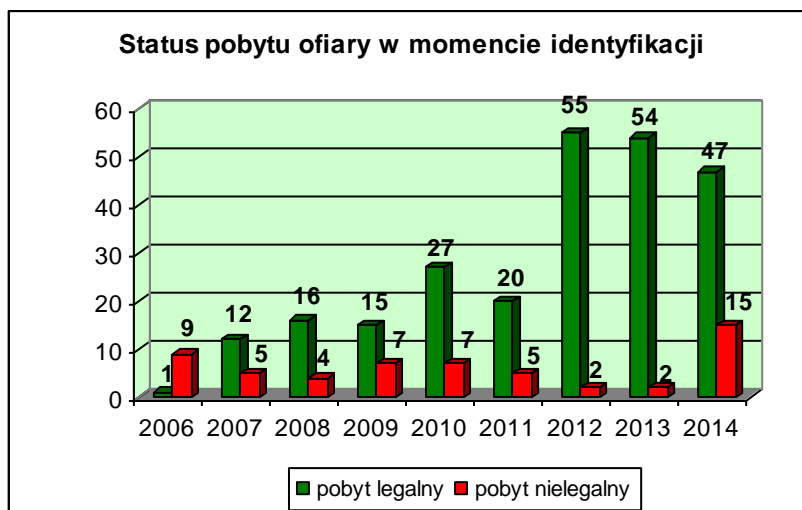

Statystycznie **co piąty cudzoziemiec zgłaszany do Programu przebywał na terytorium Polski nielegalnie**. Najwięcej takich przypadków miało miejsce w 2014 r., co można tłumaczyć ujawnieniem kilku spraw wykorzystywania do pracy przymusowej obywateli państw trzecich, którzy wjeżdżali na terytorium Polski legalnie (na podstawie wize krajowej w celu wykonywania pracy), a następnie w wyniku popełniania na ich szkodę przestępstwa tracili dokumenty i możliwość uregulowania pobytu. Dostyc wysoki odsetek przypadków nielegalnego pobytu ofiar handlu ludźmi wystąpił również w 2006 r. (9 na 10 zgłoszeń). Tę nietypową w stosunku do kolejnych lat sytuację należy tłumaczyć faktem, że w 2006 r. Bułgaria i Rumunia znajdowały się poza Unią Europejską, a zatem obywateli tych państw nie dotyczył swobodny przepływ osób w ramach Unii.

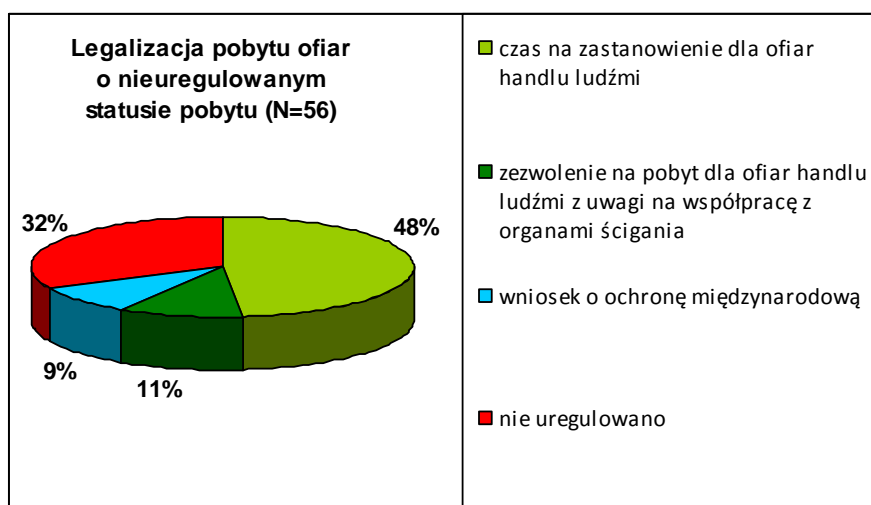
6. W latach 2006 - 2014 (do 30.04.2014 r.) zgodnie z ustawą z dnia 13 czerwca 2003 r. o cudzoziemcach były to zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony. W celu ujednoczenia nazewnictwa, w niniejszym opracowaniu stosuje się aktualnie obowiązującą nazwę dokumentu tj. zezwolenie na pobyt czasowy do całego analizowanego okresu.

**SYSTEM WSPARCIA I OCHRONY OFIAR HANDLU LUDŹMI
ORAZ JEGO BENEFICJENCI W LATACH 2006 – 2014**

Zgodnie z przywołaną ustawą o cudzoziemcach, osoby zidentyfikowane jako ofiary handlu ludźmi mają prawo do pobytu na terytorium Polski w ramach tzw. czasu na zastanowienie. Ponadto, w przypadku gdy zdecydują się na złożenie zeznań w sprawie o handel ludźmi przysługuje im prawo do dłuższego pobytu. Spośród 54 ofiar o nieuregulowanym statusie pobytu blisko połowa skorzystała z powyższych uprawnień. Wobec 27 cudzoziemców została zastosowana instytucja czasu na zastanowienie, natomiast kolejne 6 osób od razu złożyło zeznania i jako pokrzywdzeni przestępstwem handlu ludźmi wnioskowali do wojewody o zezwolenie na pobyt czasowy. Pięcioro cudzoziemców natomiast skorzystało z możliwości ubiegania się o ochronę międzynarodową i równocześnie do otrzymanego statusu ofiary handlu ludźmi złożyli wnioski o udzielenie statusu uchodźcy. Wobec pozostałych 18 osób (stanowiących blisko 1/3 zgłoszeń ofiar o nieuregulowanym pobycie) nie było możliwe zalegalizowanie ich pobytu. W 6 przypadkach sytuacja ta wynikała z potrzeby jak najszybszego zorganizowania powrotu ofiar do kraju pochodzenia. W związku z tym, cudzoziemcy nie byli zainteresowani wszczynaniem długoterminowej procedury administracyjnej zmierzającej do uregulowania statusu pobytu. Kolejne 5 osób nie mogło zaś potwierdzić swojej tożsamości i uzyskać stosownych dokumentów wymaganych do zainicjowania przedmiotowej procedury, zaś w 7 przypadkach status ofiary handlu ludźmi nie został potwierdzony i cudzoziemcy zostali zmuszeni do opuszczenia terytorium Polski.

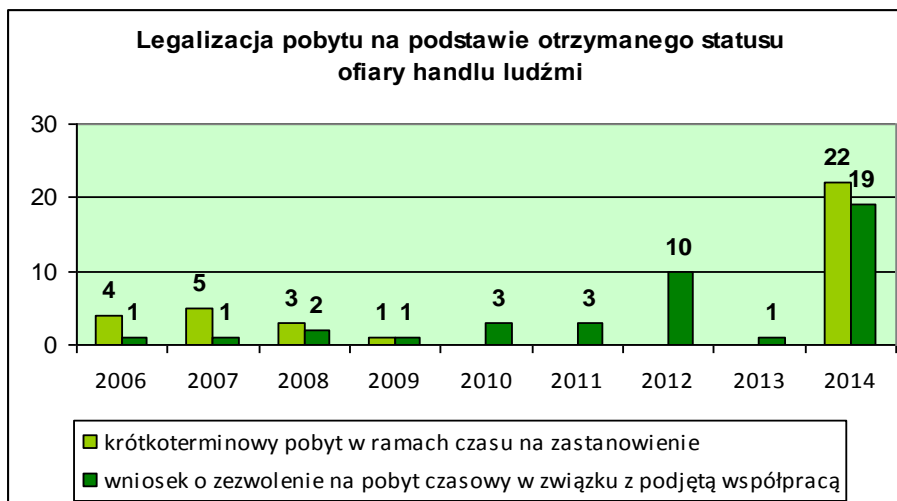

Przypadki braku uregulowania pobytu ofiar miały miejsce przede wszystkim na początku funkcjonowania systemu wsparcia tj. w latach 2006 - 2010. Począwszy od 2011 r. nie odnotowano sytuacji wykonania decyzji o zobowiązaniu do powrotu wobec cudzoziemca - ofiary handlu ludźmi, a nowe rozwiązania prawne wdrożone ustawą z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach umożliwiają ofiarom handlu ludźmi sprawną legalizację pobytu w ramach czasu na zastanowienie poprzez wydanie stosownego zaświadczenia, także w sytuacji, gdy ofiara nie dysponuje swoim dokumentem tożsamości.

W tym miejscu należy zauważyć, że niektóre ofiary zgłaszane do Programu jako cudzoziemcy legalnie przebywający na terytorium Polski również korzystały z prawa do pobytu na podstawie przyznanego statusu ofiary handlu ludźmi. Wynikało to z faktu, że ich dokumenty pobytowe tuż po identyfikacji przestawały być aktualne np. z uwagi na upływ okresu ważności, lub ustanie przesłanek na podstawie których były wydane. W związku z tym w latach 2006 - 2014 **z prawa do krótkoterminowego pobytu w ramach czasu na zastanowienie skorzystało w sumie 35 osób, zaś wnioski o zezwolenie na pobyt czasowy przysługujący ofiarom handlu ludźmi współpracującym z organami ścigania złożyło 41 beneficjentów Programu.** Niemniej, dane te nie rozkładały się równomiernie na przestrzeni badanego okresu i ewidentnie wskazują, że częstotliwość korzystania przez ofiary z prawa do legalnego pobytu w dużej mierze zależała od brzmienia przepisów regulujących tę kwestię. W latach 2009 - 2013 prawo do pobytu w ramach czasu na zastanowienie było normowane poprzez wydawanie przez wojewodę decyzji o udzieleniu zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony na okres 3 miesięcy. W rezultacie w tym czasie cudzoziemcy praktycznie nie korzystali z tej możliwości, gdyż procedura administracyjna wydania stosownego zezwolenia zajmowała niemal cały okres przeznaczony na pomoc i podjęcie przez ofiarę świadomej decyzji odnośnie współpracy z organem ścigania. W związku z tym w okresie 2009 - 2013 czas na zastanowienie stanowił praktycznie martwą instytucją, a cudzoziemskie ofiary bądź od razu składały wniosek o zezwolenie na pobyt z tytułu podjętej współpracy, bądź powracały do krajów pochodzenia. Istotne zmiany w tym zakresie - wdrożone nową ustawą o cudzoziemcach - ewidentnie wpłynęły na zmniejszenie problemu egzekwowalności prawa do czasu na zastanowienie. Od 1 maja 2014 r. (tj. od dnia wejścia w życie nowej ustawy) do 31 grudnia 2014 r. wydano 22 zaświadczenia potwierdzające domniemanie, że cudzoziemiec jest ofiarą handlu ludźmi, na podstawie których cudzoziemcy przebywali w Polsce legalnie w ramach czasu na zastanowienie. Zatem w ciągu ostatnich 8 miesięcy badanego okresu miało miejsce 63% wszystkich przypadków legalizacji pobytu w ramach tej instytucji.

Poniższy wykres prezentuje analizowane wielkości na przestrzeni lat 2006 - 2014.

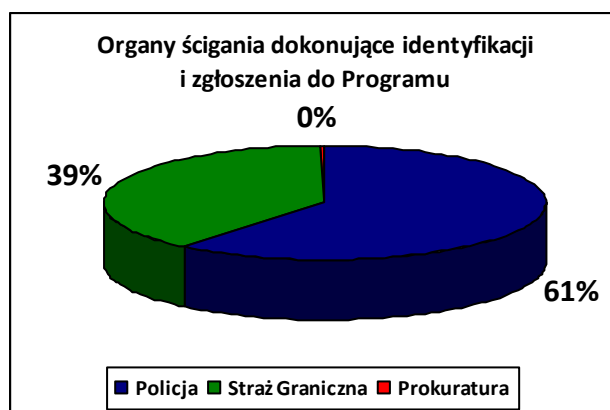
**SYSTEM WSPARCIA I OCHRONY OFIAR HANDLU LUDŹMI
ORAZ JEGO BENEFICJENCI W LATACH 2006 – 2014**

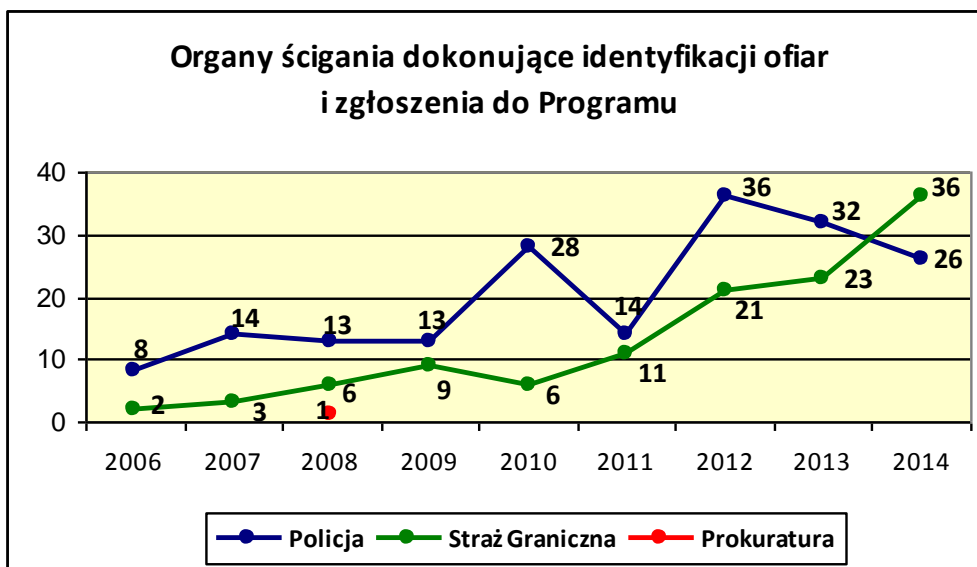
Organy zgłaszające ofiary do Programu

W latach 2006 - 2014 identyfikacja ofiar i zgłaszanie ich do Programu było niemal wyłączną domeną Policji i Straży Granicznej. Na przestrzeni 9 lat tylko raz dokonał tego prokurator. Ponadto, w 2013 r. jednorazowo doszło do sytuacji, w której o włączeniu cudzoziemki do Programu zdecydował koordynator w MSW na podstawie informacji przekazanej przez organizację pozarządową realizującą zadanie. W tym przypadku nie można mówić jednak o identyfikacji ofiary, a raczej o przywrócenie cudzoziemce tego statusu, wcześniej już nadanego przez Straż Graniczną. W związku z tym przypadek ten nie został uwzględniony w tej części analizy.

Jak pokazuje poniższy wykres w okresie 2006 - 2014 Policja zidentyfikowała i zgłosiła do Programu o 22% przypadków więcej niż Straż Graniczna.

Porównując zaangażowanie obu służb w zwalczanie handlu ludźmi w poszczególnych latach wyraźnie widać, że funkcjonariusze SG systematycznie niemal w każdym roku ujawniali coraz więcej przypadków handlu ludźmi. W 2006 r. zgłosili 2 ofiary a w 2014 r. aż 36 i był to wynik za ten rok wyższy aniżeli Policji. Liczba identyfikacji i zgłoszeń ofiar handlu ludźmi przez funkcjonariuszy Policji zmieniała się z każdym rokiem, bez możliwości wskazania stałej tendencji, niemniej i w tej formacji zauważa się wzrost ilościowy ujawnionych przypadków. W ciągu ostatnich trzech lat Policja zgłosiła 94 cudzoziemskie ofiary, co stanowi blisko jedną trzecią wszystkich zgłoszonych beneficjentów w badanym okresie.

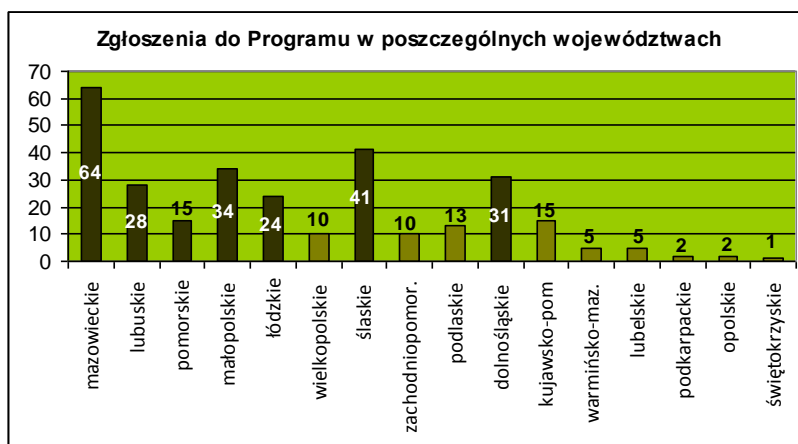
Rozkład terytorialny zgłoszeń

W okresie od 2006 - 2014 identyfikacja i zgłoszenia cudzoziemców do Programu miały miejsce w każdym województwie Polski. Niemniej, miejsca ujawnienia ofiar handlu ludźmi nie zawsze oznaczały miejsca popełnienia przestępstwa. Często bowiem do identyfikacji beneficjentów Programu dochodziło przy okazji podejmowania zupełnie innych czynności np. podczas legitymowania cudzoziemców lub w trakcie ich pobytu w ośrodkach strzeżonych. W związku z tym regiony, w których są zlokalizowane tereny lub ośrodki zamieszkiwane przez liczne grupy cudzoziemskie zgłaszały więcej beneficjentów Programu, aniżeli wynosiła liczba faktycznie prowadzonych tam śledztw. Do takich województw należały m.in. podlaskie i lubuskie, gdzie znajdują się ośrodki strzeżone dla cudzoziemców, a także województwo mazowieckie, posiadające najbogatsze zaplecze infrastrukturalne dla obcokrajowców tj. m.in. urzędy centralne, przedstawicielstwa dyplomatyczne czy organizacje wspierające migrantów.

Statystycznie beneficjenci Programu najczęściej byli zgłaszani w centralnej Polsce (na Mazowszu) oraz w mniejszej liczbie w województwach południowej i zachodniej Polski tj. w Małopolsce, na Śląsku i ziemi lubuskiej.

Mimo to, poniżej zamieszczony wykres wskazuje, że na przestrzeni 9 lat w każdym województwie doszło do identyfikacji ofiary handlu ludźmi, co też oznacza, że aktualnie nie ma w Polsce regionu wolnego od problemu wykorzystywania cudzoziemców w ramach handlu ludźmi.

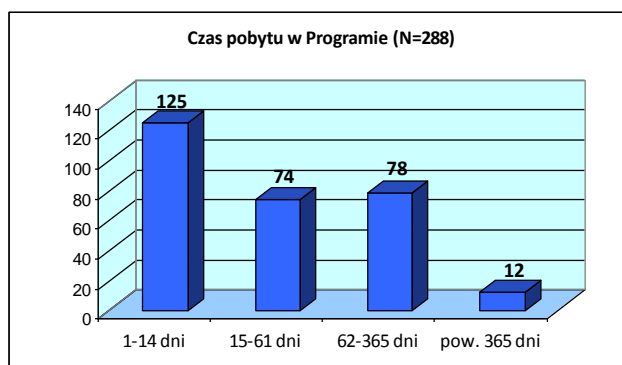
**SYSTEM WSPARCIA I OCHRONY OFIAR HANDLU LUDŹMI
ORAZ JEGO BENEFICJENCI W LATACH 2006 – 2014**

Czas pobytu w Programie i sposób zakończenia⁷

Zgodnie z założeniami Programu, ofiara handlu ludźmi może korzystać z pomocy do czasu zakończenia czynności z jej udziałem i gdy możliwa jest organizacja bezpiecznego powrotu do kraju pochodzenia, lub też gdy cudzoziemiec nie wymaga już albo nie chce dalszego wsparcia. Niekiedy jednak Program ulega zakończeniu wcześniej na skutek świadomego niedotrzymania przez cudzoziemca podstawowych zasad bezpieczeństwa obowiązujących w ramach Programu. W związku z tym czas realizacji Programu należy uznać za kwestię indywidualną i zależną od sytuacji i potrzeb ofiary.

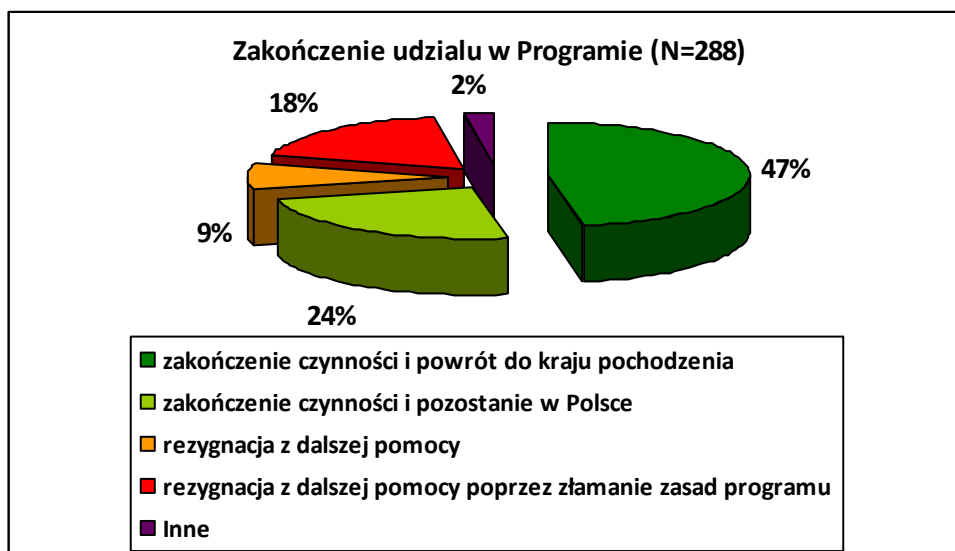
W latach 2006 - 2014 najdłuższy pobyt w Programie trwał 1009 dni tj. 2 lata i 10 miesięcy, a najkrótszy niespełna 1 dzień. Są to jednak skrajne wielkości występujące w pojedynczych przypadkach. Przedstawiony poniżej wykres wskazuje, że zdecydowana większość cudzoziemców korzystała przede wszystkim z pomocy oferowanej im w ciągu pierwszych kilkunastu dni po identyfikacji, **43% beneficjentów korzystało ze wsparcia nie dłużej niż 14 dni**. Osoby należące do tej kategorii z reguły przebywały w Polsce legalnie i zaraz po złożeniu zeznań decydowały się na powrót do kraju pochodzenia. Najczęściej byli to obywatele Rumunii i Bułgarii (87% wszystkich przypadków w tej grupie). Na dłuższy pobyt w Polsce i korzystanie z Programu częściej decydowali się obywatele państw trzecich, którzy przyjechali do naszego kraju w celu podjęcia pracy. Osoby te były zainteresowane długofalową pomocą w tym również w zakresie poradnictwa prawnego i legalnego zarobkowania. Cudzoziemcy z tej grupy rzadko chcieli od razu powracać do swojego kraju, a jeśli już, to na kilka tygodni w celu załatwienia pilnych spraw osobistych.

7. Ta część opracowania odnosi się do analizy 288 przypadków, w których cudzoziemcy zakończyli korzystanie ze wsparcia i opuścili Program do końca 2014 r.

Blisko połowa ofiar zakończyła udział w Programie po złożeniu zeznań i gdy możliwy był bezpieczny powrót do kraju pochodzenia. W sumie wobec **ponad 70% cudzoziemców Program zapewniał wsparcie na czas prowadzonego postępowania i kończył się wówczas gdy cudzoziemiec był w stanie świadomie zdecydować o bezpiecznym powrocie do kraju pochodzenia lub o samodzielnym i legalnym pobycie w Polsce.**

27% przypadków zakończyła się rezygnacją cudzoziemca z dalszego udziału w Programie, przy czym aż 2/3 tych przypadków następowała w związku z niewłaściwym zachowaniem beneficjentów – np. poprzez oddalenie się z bezpiecznego zakwaterowania i zaprzestanie kontaktów z pracownikami organizacji lub podejmowania zachowań grożących bezpieczeństwu innym beneficjentom np. zebranie, prostytuowanie się. W tym miejscu należy wyjaśnić, że cudzoziemiec decydując się na wsparcie jest zawsze informowany o zasadach panujących w Programie, w tym również o prawach i obowiązkach wynikających z obecności w Programie. Niestety nie wszyscy cudzoziemcy przestrzegali tego regulaminu. Najczęściej był on łamany poprzez powrót ofiar do prostytucji lub dalszą migrację do krajów Europy Zachodniej. Wobec 2% przypadków Program zakończył się cofnięciem cudzoziemcowi statusu ofiary.

III. PROFIL OFIARY HANDLU LUDŹMI NA PODSTAWIE DANYCH DOTYCZĄCYCH KRAJOWEGO CENTRUM INTERWENCYJNO - KONSULTACYJNEGO DLA OFIAR HANDLU LUDŹMI

METODOLOGIA GROMADZENIA DANYCH

Dane dotyczące funkcjonowania Krajowego Centrum Interwencyjno-Konsultacyjnego dla ofiar handlu ludźmi obejmują wszystkich beneficjentów Centrum, którzy zdecydowali się na kontakt i wsparcie organizacji prowadzącej to zadanie. KCIK ma bowiem obowiązek udzielać pomocy osobom zagrożonym handlem ludźmi, niezależnie od ich decyzji odnośnie nawiązania kontaktu z organami ścigania. Zatem w przeciwieństwie do Programu wsparcia, beneficjentami Krajowego Centrum były również osoby, które nie zostały zidentyfikowane

jako ofiary handlu ludźmi przez Policję lub Straż Graniczną, a do KCIK zgłosiły się samodzielnie lub za pośrednictwem osób trzecich.

W związku z tym, stosowana w tej części opracowania nazwa „ofiary handlu ludźmi” dotyczy zarówno tych osób, które zostały zidentyfikowane przez organy ścigania jako ofiary handlu ludźmi, jak i tych, które takiego statusu nigdy nie otrzymały, aczkolwiek w ocenie pracowników Centrum mogły paść ofiarą tego procederu lub znajdowały się w grupie podwyższonego ryzyka popełnienia tego przestępstwa na ich szkodę.

Informacje dotyczące profilu beneficjenta KCIK prezentowane w tej części analizy pochodzą z dwóch źródeł. W pierwszej kolejności są to sprawozdania przekazywane do resortu spraw wewnętrznych i administracji przez organizację prowadzącą KCIK. Na podstawie powyższych źródeł możliwe było przeanalizowanie najważniejszych kwestii dotyczących ofiar objętych pomocą tj. ich liczby, obywatelstwa, płci, wieku, a także formy pomocy, z jakiej korzystali na przestrzeni lat 2009 - 2014. Dokumenty te jednak nie pozwalały na prezentowanie szczegółowych informacji, gdyż zawierały wyłącznie zestawienia liczbowe za okres, którego dotyczyły. Mając zaś na uwadze, że wielu beneficjentów KCIK korzystało ze wsparcia wielokrotnie i w ramach więcej niż jeden okres sprawozdawczy, dane z poszczególnych sprawozdań po zsumowaniu mogą zawyżać faktyczną liczbę osób i dawać nieco zniekształcony obraz ofiary.

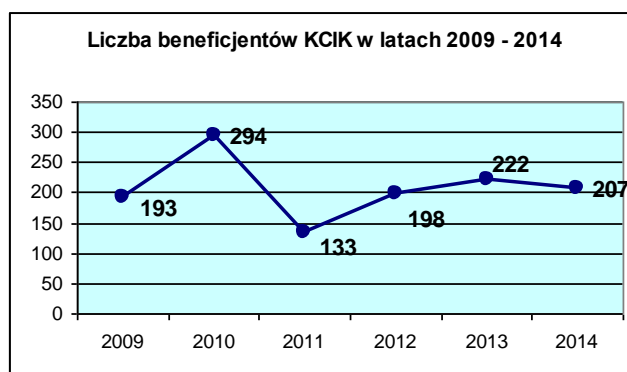
Ponadto, od 2009 r. równoległe do przekazywanych sprawozdań organizacja realizująca KCIK była zobowiązana do wypełniania i przesyłania do wiadomości resortu spraw wewnętrznych i administracji anonimowych ankiet na temat sytuacji poszczególnych beneficjentów i ich potrzeb. Ankiety wypełniane przez pracowników KCIK bezpośrednio pracujących z ofiarami stanowią drugie istotne źródło wiedzy na temat beneficjentów. Zawierają bowiem znacznie pogłębione informacje m.in. na temat: profilu ofiary (w tym obywatelstwo, płeć, wiek, stan cywilny, kraj zamieszkania i sytuacja osoby w momencie rekrutacji), sposobu rekrutacji (m.in. obywatelstwo rekrutera, metody przez niego stosowane, relacje łączące przyszłą ofiarę z rekruterem), środka transportu, formy eksploatacji, sposobu uwolnienia oraz sytuacji i potrzeb ofiary po uwolnieniu. Niemniej, z uwagi na fakt, iż formularz ankiety był doskonały i zmieniany na przestrzeni badanego okresu nie wszystkie informacje mogły być gromadzone w sposób ciągły. Ponadto, w związku z anonimizacją danych oraz rotacją pracowników KCIK wśród analizowanych przypadków mogły zdarzyć się podwójnie wypełnione ankiety wobec tej samej osoby, zaś wobec grupy beneficjentów nie zostały w ogóle wypełnione lub wypełnione częściowo, co wynikało bądź z trudnej sytuacji beneficjentów KCIK bądź z ich niechęci do ujawniania szczegółów związanych z procederem.

BENEFICJENCI KCIK NA PODSTAWIE ROCZNYCH SPRAWOZDAŃ Z WYKONANIA ZADANIA

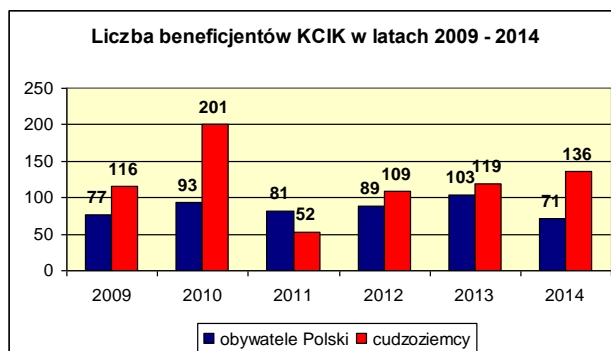
Liczba ofiar objętych KCIK

W latach 2009 - 2014 z bezpośredniej pomocy Krajowego Centrum skorzystało 1247 osób. **Średnio było to ok. 200 osób rocznie.** W świetle poniżej prezentowanego wykresu najwięcej ofiar zgłosiło się w 2010 r. - blisko 300. Niemniej, w tym okresie wyjątkowo Krajowe Centrum było realizowane w ramach zadania publicznego zlecanego dwukrotnie w ciągu roku, a zatem przedstawiona poniżej liczba beneficjentów stanowi sumę dwóch sprawozdań i w związku z tym może nieco zawyżać faktyczną liczbę ofiar zgłaszających się po pomoc na przestrzeni całego roku.

SYSTEM WSPARCIA I OCHRONY OFIAR HANDLU LUDŹMI ORAZ JEGO BENEFICJENCI W LATACH 2006 – 2014

Krajowe Centrum Interwencyjno-Konsultacyjne zostało powołane z myślą o wszystkich ofiarach handlu ludźmi. W związku z tym beneficjentami tego zadania byli zarówno obywatele Polski, jak i cudzoziemcy bez względu na miejsce popełnienia przestępstwa. Niemniej mając na uwadze poniższe zestawienie zauważa się, że - za wyjątkiem 2011 r. - rocznie po pomoc zgłaszało się więcej ofiar cudzoziemskich, aniżeli Polaków. W okresie 2009 - 2014 na 1247 osób ponad **58% to cudzoziemcy, a niespełna 42% stanowią polskie ofiary handlu ludźmi.**

Kraje pochodzenia ofiar

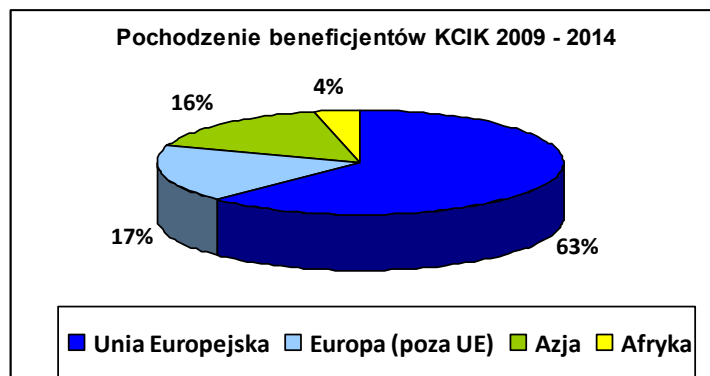
Analogicznie jak w Programie wsparcia **najwięcej ofiar pochodziło z krajów europejskich, niemniej zaś z Afryki.** Beneficjentami KCIK najczęściej byli obywatele UE, w tym **najliczniejszą grupę stanowili Polacy.** Ponadto po pomoc zgłaszali się również **obywatele Rumunii, Bułgarii,** a sporadycznie również obywatele Łotwy (3 osoby), Słowacji, Węgier (po 2 osoby) oraz Czech, Niemiec i Włoch (po 1 osobie). Z pozauijnych krajów europejskich bardzo często pojawiali się **obywatele Ukrainy,** stanowiąc drugą po Polakach grupę narodowościową, znacznie rzadziej zaś Rosjanie, Białorusini i Mołdawianie, a w pojedynczym przypadku po pomoc zgłosiła się również osoba obywatelstwa tureckiego.

Obywatele krajów azjatyckich stanowili 16% wszystkich beneficjentów i pochodzili aż z 12 krajów, najliczniej z Filipin (65) i Wietnamu (49). **Filipińscy i Wietnamczycy** stanowili ponad 55% wszystkich beneficjentów azjatyckich. Oprócz ww. państw, do KCIK zgłaszali się również obywatele Tajlandii (26 osób), Uzbekistanu (15), Bangladeszu (12), Tadżykistanu (10), Sri Lanki (9), Azerbejdżanu (6), Nepalu (6), Chin (5) oraz pojedyncze osoby z Armenii i Mongolii.

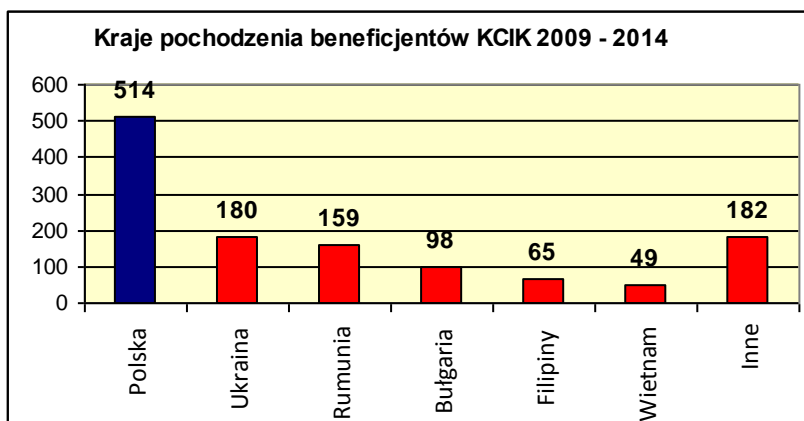
Obywatele państw afrykańskich pojawiali się najrzadziej i stanowili zaledwie 4% wszystkich beneficjentów, aczkolwiek niemal z każdym rokiem liczba ofiar afrykańskich wzrastała. W 2009 r. do KCIK zgłosiło się 5 Afrykańczyków, a w 2014 r. takich zgłoszeń było już 15. W latach 2009 - 2014 beneficjentami KICK byli obywatele Kamerunu i Ugandy (po 8 osób),

**SYSTEM WSPARCIA I OCHRONY OFIAR HANDLU LUDŹMI
ORAZ JEGO BENEFICJENCI W LATACH 2006 – 2014**

Kenii i Nigerii (po 7 osób), a w jednostkowych przypadkach także obywatele Dżibuti, Maroka, Kongo, Egiptu.

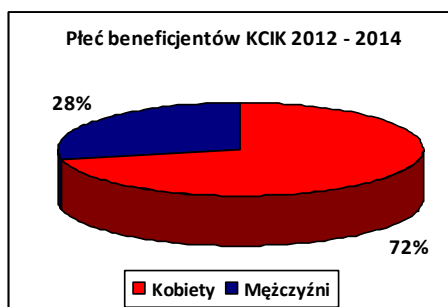
W sumie w latach 2009 - 2014 w ramach Krajowego Centrum wsparcie uzyskali obywatele aż z 37 państw. Poniższy wykres wskazuje państwa, z których pochodziło najwięcej ofiar. Były to: Polska, Ukraina, Rumunia, Bułgaria, Filipiny oraz Wietnam. Obywatele pozostałych 31 państw stanowili 14,5% wszystkich osób, co świadczy o bardzo zróżnicowanej narodowościowo grupie beneficjentów Krajowego Centrum.

Płeć ofiar

Mając na uwadze, że dane dotyczące płci ofiar handlu ludźmi były uwzględniane w sprawozdaniach z wykonania Krajowego Centrum dopiero od 2012 r. niniejsza analiza obejmuje tylko 3-letni okres realizacji zadania tj. lata 2012 - 2014.

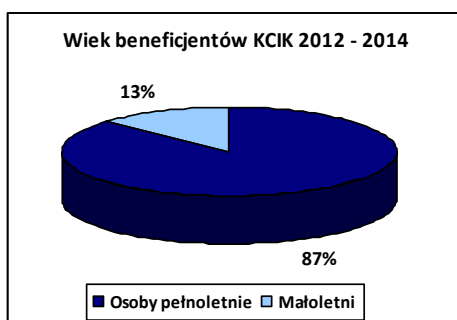
Zgodnie z poniższym wykresem, **beneficjentami Krajowego Centrum** - analogicznie jak Programu wsparcia - zdecydowanie **częściej były kobiety**. Na 627 przypadków 449 dotyczyło kobiet, a 178 - mężczyzn.

Wiek ofiar

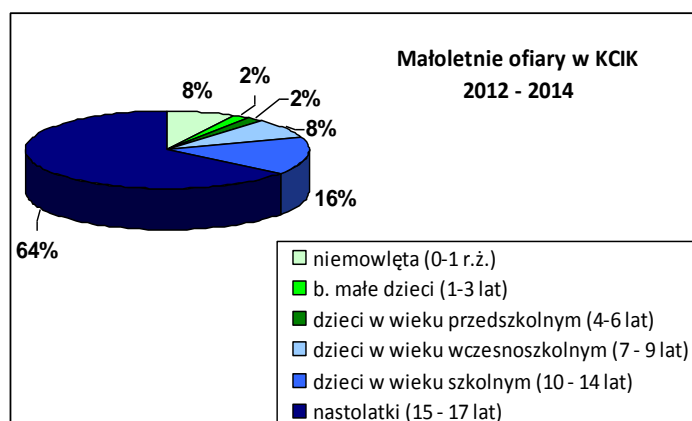
Podobnie jak w przypadku danych dotyczących płci, również informacje dotyczące wieku ofiar były sprawozdawane począwszy od roku 2012. W związku z tym poniższa analiza dotyczy tylko trzech ostatnich lat i obejmuje 627 zgłoszeń.

Analogicznie jak miało to miejsce w Programie wsparcia, Krajowe Centrum także **udzielało pomocy przede wszystkim osobom pełnoletnim**. Niemniej, w latach 2012 - 2014 personel KICK odnotował **80 interwencji na rzecz małoletnich**. Były to dzieci w różnym wieku od nastolatka po niemowlęta.

Nie wszystkie jednak z tych dzieci padły ofiarą wykorzystania. Spośród 80 małoletnich 29 to dzieci ofiar handlu ludźmi, które bezpośrednio nie doświadczyły wykorzystania, a wsparcie KCIK otrzymywały poprzez swoich rodziców, najczęściej matek - ofiar wykorzystania seksualnego lub zębractwa. Kiloro z nich urodziło się zresztą już po zakończeniu procedury, gdy ich matki uwolniły się od sprawców i były objęte pomocą Centrum.

Pozostałe **51 dzieci** to bezpośredni beneficjenci KCIK, tj. **ofiary wykorzystania do handlu ludźmi**. Średniorocznie stanowią one **8% wszystkich przypadków handlu ludźmi odnotowanych w Krajowym Centrum**. Jak prezentuje poniższy wykres, większość z nich to nastolatki w wieku 15 - 17 lat.

Rodzaj pomocy udzielanej ofiarom

Z uwagi na fakt, że część zgłoszeń do KCIK odbywała się wyłącznie na odległość, dominującą formą pomocy (62%) była **diagnoza potrzeb**. Ofiary korzystały z możliwości konsultacji swojej sytuacji i wynikających z niej potrzeb oraz oczekiwań. Oprócz poradnictwa, KCIK często zapewniało swoim podopiecznym również wsparcie bezpośrednie kwalifikowane jako interwencja kryzysowa. Z reguły była to pomoc humanitarna polegająca na zaspokojeniu podstawowych potrzeb materialnych w formie zakupu odzieży, żywienia, środków higienicznych. Tego typu wsparcie było świadczone w 55% odnotowanych przypadków.

**SYSTEM WSPARCIA I OCHRONY OFIAR HANDLU LUDŹMI
ORAZ JEGO BENEFICJENCI W LATACH 2006 – 2014**

Znaczący odsetek zgłoszeń (39%) dotyczył sytuacji, gdzie koniecznym było zapewnienie ofiarom bezpiecznego schronienia. Przy czym kwaterowanie beneficjentów odbywało się zarówno w schroniskach KCIK, jak i poza nimi np. w ośrodkach pomocy społecznej lub miejscach oferowanych przez inne organizacje pozarządowe. O miejscu zakwaterowania w dużej mierze decydowała sytuacja osobista ofiary, jej wiek, płeć, a czasem religia i wymogi kulturowe. W latach 2009 - 2014 w schroniskach KCIK ulokowano 234 osoby, a kolejne 107 poza nimi na koszt Centrum.

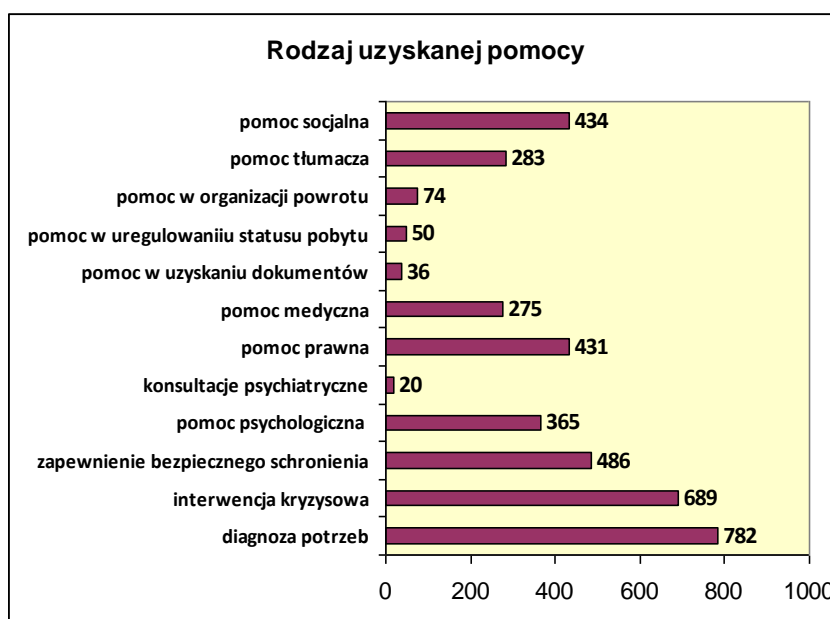
Mając na uwadze, że ofiary handlu ludźmi mają ustawowe prawo do ubiegania się o pomoc społeczną ok. 1/3 beneficjentów KCIK skorzystała z tego uprawnienia.

W ponad 34% przypadkach zaistniała potrzeba udzielenia pomocy prawnej, która była oferowana na trzech poziomach: pierwszy dotyczył udzielania porad telefonicznych przez personel KCIK najczęściej z zakresu prawa karnego, lub prawa rodzinnego; drugi poziom to udzielanie porad zarówno telefonicznie, jak i osobiście przez prawnika dyżurującego w KCIK. Na tym poziomie pomoc prawna polegała na szczegółowym przedstawieniu beneficjentowi jego sytuacji prawnej oraz pomocy w sporządzeniu odpowiednich pism czy wypełnieniu wniosków; trzeci poziom pomocy prawnej dotyczył przypadków gdy sytuacja ofiary wymagała konsultacji prawnika – specjalisty w konkretnej dziedzinie prawa.

Beneficjenci KCIK dosyć często (29%) wymagali pomocy psychologicznej, która podobnie jak pomoc prawna, była świadczona zarówno w KCIK przez zatrudnionych psychologów, jak też przez zewnętrznych specjalistów z zakresu psychologii i psychiatrii

Równie często co pomoc psychologiczną zapewniano pomoc tłumacza. Tego typu świadczenia były niezbędne w przypadku cudzoziemskich ofiar, które nie władały w sposób komunikatywny językiem polskim. Najczęściej konieczna była pomoc tłumacza z języka rosyjskiego, angielskiego, bułgarskiego, rumuńskiego, francuskiego, wietnamskiego, zdarzały się także sytuacje zapewnienia tłumacza m.in. języka tajskiego, bengalskiego, chińskiego, nepalskiego oraz niemieckiego.

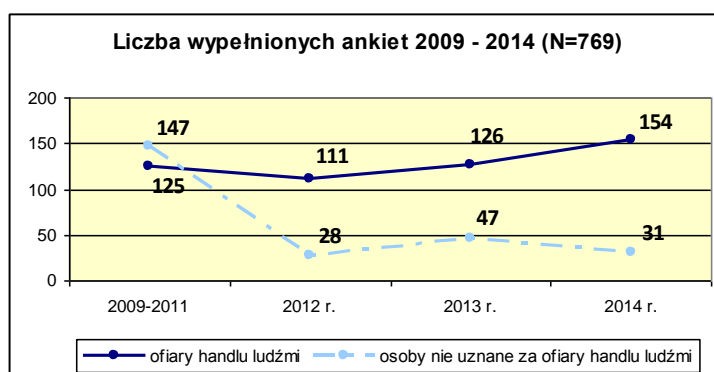
Poniższy wykres prezentuje wszystkie podstawowe świadczenia, z których beneficjenci KCIK korzystali w latach 2009 - 2014.

BENEFICJENCI KCIK NA PODSTAWIE ANONIMOWYCH ANKIET

W latach 2009 - 2014 wypełniono i przekazano do resortu spraw wewnętrznych i administracji 769 anonimowych ankiet dotyczących beneficjentów KCIK, z których 516⁸ dotyczyła osób zidentyfikowanych jako ofiary handlu ludźmi przez organy ścigania lub organizację prowadzącą Krajowe Centrum. Pozostałe 253 ankiety odnosiły się do osób będących bądź potencjalnymi ofiarami przestępstw innych niż handel ludźmi (np. przemocy domowej lub zgwałceń), bądź też nie będących ofiarami przestępstw ale wymagających specjalistycznej pomocy np. z uwagi na silne zaburzenia na tle nerwowym. W związku z tym ta grupa beneficjentów została wyłączona z poniższej analizy.

Z uwagi na zmiany zarówno jakościowe jak i ilościowe w systemie gromadzenia danych informacje za lata 2009-2011 są analizowane łącznie. W sumie w tym okresie wypełniono 125 ankiet dotyczących ofiar handlu ludźmi, a w kolejnych latach odpowiednio: 111 ankiet w 2012 r., 126 w 2013 r. oraz 154 w 2014 r. Wielkości te, obrazowane poniższym wykresem, jednoznacznie wskazują na rosnącą grupę beneficjentów KCIK uznawanych jako ofiary handlu ludźmi, co w konsekwencji oznacza także stałą jakościową poprawę analizowanego materiału w zakresie profilu ofiary handlu ludźmi - beneficjenta systemu wsparcia i ochrony ofiar handlu ludźmi.

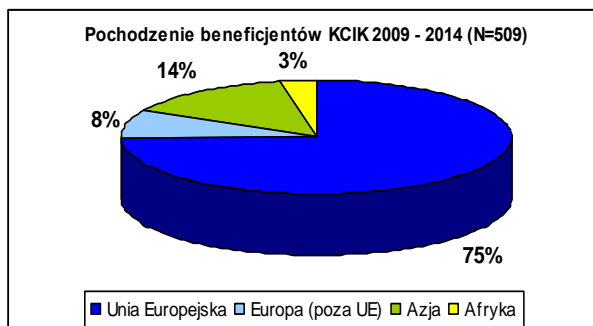
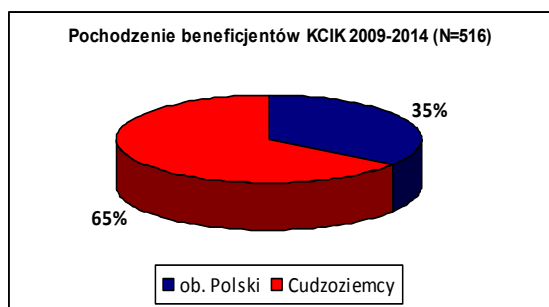
Kraje pochodzenia ofiar

W latach 2009 - 2014 najwięcej analizowanych zgłoszeń (180) dotyczyło obywateli Polski i tym samym Polacy pozostali najliczniejszą grupą beneficjentów KCIK. Znaczny odsetek stanowili także obywatele Rumunii (141) i Bułgarii (55). W efekcie obywatele UE stanowili aż $\frac{3}{4}$ wszystkich analizowanych przypadków. Zdecydowanie mniej informacji zostało zgromadzone na temat Europejczyków spoza UE. Byli to najczęściej Ukraińcy (31) i sporadycznie osoby pochodzące z Rosji, Białorusi, Mołdowy i Turcji. Łącznie stanowili 8% wszystkich analizowanych przypadków. Wśród Azjatów najczęściej ofiarami padali obywatele Wietnamu (34) i Filipin (25), a spośród afrykańskich ofiar obywatele Kenii i Nigerii.

Proporcje te niemal całkowicie pokrywają się z informacjami z rocznych raportów na temat działalności KCIK.

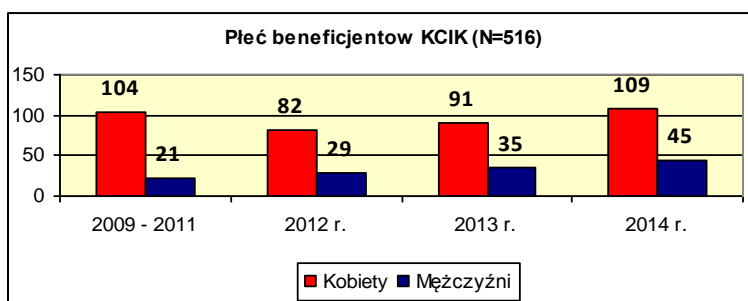
8. Z uwagi na fakt, iż większość ankiet nie zawierała kompletnych informacji, poszczególne kwestie będące przedmiotem niniejszej analizy są prezentowane w oparciu o mniejszą liczbę badanych przypadków, nie stanowiącą jednak mniej niż 68% liczby wyjściowej.

**SYSTEM WSPARCIA I OCHRONY OFIAR HANDLU LUDŹMI
ORAZ JEGO BENEFICJENCI W LATACH 2006 – 2014**

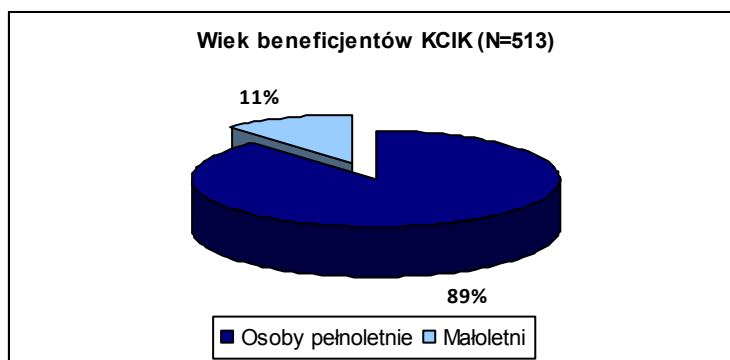
Płeć ofiar

Ankietowanymi beneficjentami KCIK były przede wszystkim kobiety, co pokrywa się z danymi z rocznych sprawozdań. Niemniej, poniższy wykres ewidentnie wskazuje na stopniowy lecz konsekwentny wzrost beneficjentów - mężczyzn na przestrzeni ostatnich 6 lat. W latach 2009 - 2011 mężczyźni stanowili zaledwie 17% wszystkich analizowanych zgłoszeń, a w 2014 r. wielkość ta wzrosła do 29%.

Wiek ofiar

Na 513 analizowanych przypadków 455 dotyczyła osób pełnoletnich, a zaledwie 55 odnosiło się do małoletnich. Wielkości te potwierdzają że w latach 2009 - 2014 zdecydowanie częściej identyfikowano i wspierano ofiary dorosłe aniżeli dzieci.

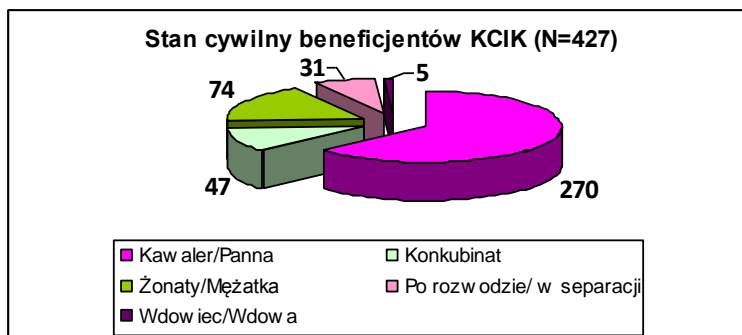

Stan cywilny ofiar w momencie rekrutacji

Na 427 ankiet większość dotyczyła ofiar deklarujących stan wolny i brak stałych emocjonalnych więzi z drugą osobą. Takie osoby stanowiły ok. 70% zgłoszeń. Pozostała grupa ofiar wskazywała natomiast, iż pozostaje w stałym związku z drugą osobą, choć nie zawsze był to związek sformalizowany.

SYSTEM WSPARCIA I OCHRONY OFIAR HANDLU LUDŹMI
ORAZ JEGO BENEFICJENCI W LATACH 2006 – 2014

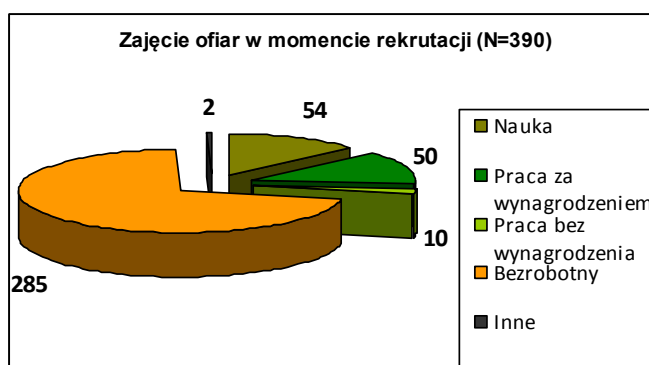

Beneficjenci deklarujący stan wolny to w zdecydowanej większości kobiety. W latach 2013 - 2014 stanowiły one 83% wszystkich analizowanych przypadków w tej kategorii. Niemniej brak partnera nie oznaczał, iż osoby te nie posiadały rodziny lub innych bliskich osób w krajach pochodzenia. Często bowiem były to samotne kobiety mające małoletnie dzieci pozostawione czasowo pod opieką dziadków lub krewnych.

Kraj zamieszkania oraz zajęcie ofiar w momencie rekrutacji

Informacje na temat **miejsca zamieszkania ofiar w momencie rekrutacji** udało się zgromadzić wobec 462 beneficjentów. Zdecydowana większość **przebywała wówczas w kraju pochodzenia**, a tylko niewielka grupa pozostawała na emigracji. W latach 2013 - 2014 spośród 181 cudzoziemskich ofiar tylko 26 z nich (co stanowi 14%) przed okresem wykorzystania przebywała poza granicami swojego kraju, w tym na terytorium Polski - 28 osób, w Niemczech - 3 osoby i na Ukrainie i Słowacji po jednej osobie. Polacy zaś w momencie rekrutacji w 93% pozostawali w Polsce, a jedynie 7% na emigracji tj. w Holandii i Niemczech - po 2 osoby oraz w pojedynczych przypadkach w Irlandii, Włoszech i Zjednoczonych Emiratach Arabskich.

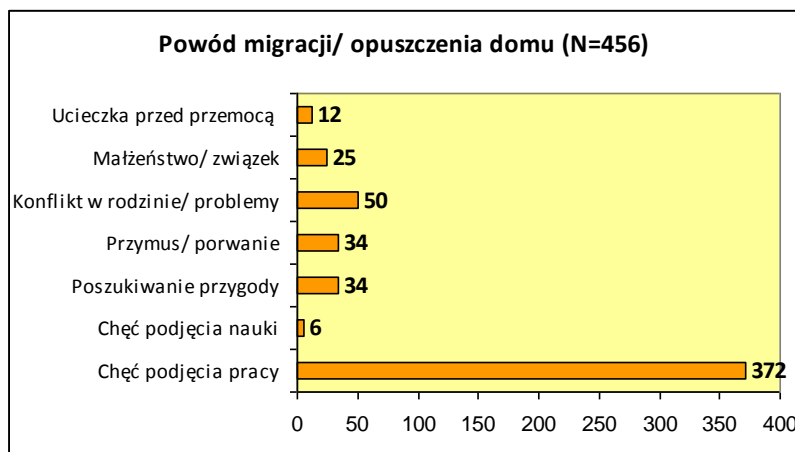
Zaledwie 1/3 ankietowanych w momencie rekrutacji posiadała stałe zajęcie (pracę lub naukę), a około 66% pozostawało bez pracy. Dane te potwierdzają, że bezrobotni (zarówno Polacy, jak i cudzoziemcy) to grupa szczególnie podatna na wiktyimizację. Wielkości te oddaje poniższy wykres przedstawiający rodzaj zajęcia podejmowanego przez ofiary w momencie rekrutacji.

Status bezrobotnego i brak lokalnych perspektyw na szybką zmianę tej sytuacji w dodatku połączony z kryzysem rodzinnym (np. przemocą domową, chorobą członków rodziny) były najczęstszymi przyczynami przyjmowania oferty sprawców. Ponad 81% ofiar zdecydowała się na ryzykowną propozycję werbowników i opuszczenie domu właśnie z potrzeby znalezienia dobrze płatnego zajęcia i poprawienia statusu materialnego swojego i swojej rodziny. Ponad 13% osób podejmując taką decyzję dodatkowo było zmotywowane istnieniem konfliktu w

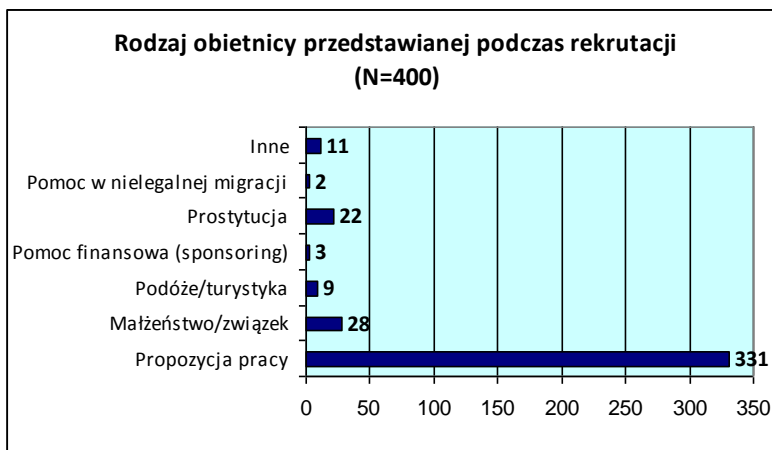
**SYSTEM WSPARCIA I OCHRONY OFIAR HANDLU LUDŹMI
ORAZ JEGO BENEFICJENCI W LATACH 2006 – 2014**

rodziny lub chęcią ucieczki przed przemocą. Kolejne 7% osób opuściło rodzinny dom pod przymusem, najczęściej stosowanym przez członków rodziny. W tej grupie beneficjentów to rodzina najczęściej aktywnie i świadomie uczestniczyła w procederze handlu ludźmi. Blisko 13% natomiast zdecydowało się na migrację mając nadzieję nie tylko na podniesienie swojego statusu materialnego ale przede wszystkim z chęci doznania przygody lub zawarcia związku małżeńskiego. W tej grupie dominowały młode kobiety, wobec których sprawcy zastosowali metodę werbunku „na miłość” obiecując związek i wspólną przyszłość na emigracji. Szczegółowe zestawienie powodów, dla których ofiary zdecydowały się na przyjęcie oferty rekrutera prezentuje poniższy wykres.

Oferta przedstawiana w momencie rekrutacji

Analizując rodzaj oferty składanej przyszłym ofiarom zauważa się, że zasadniczo sprawcy wykorzystywali dwa rodzaje potrzeb: poprawę warunków materialnych, bądź budowanie związku emocjonalnego. Mając zaś na uwadze, że zdecydowana większość beneficjentów KCIK przed werbunkiem pozostawała bezrobotna rekruterzy proponowali przede wszystkim intratną finansowo pracę (w tym pracę w prostytucji) lub udzielenie bezpośredniej pomocy materialnej. W ten sposób zwerbowano ponad 88% ankietowanych beneficjentów. Zdecydowanie rzadziej oferta zawierała atrakcje turystyczne, bądź miała charakter matrymonialny. Tego rodzaju obietnica była składana zaledwie w 9% przypadkach. Najrzadziej bo zaledwie w 2 ankietach sprawcy zapewniali swoje przyszłe ofiary o wsparciu w nielegalnym przekroczeniu granic. Poniższy wykres obrazuje zestawienie najczęstszych ofert składanych ofiarom na etapie werbunku.

Obywatelstwo rekrutera

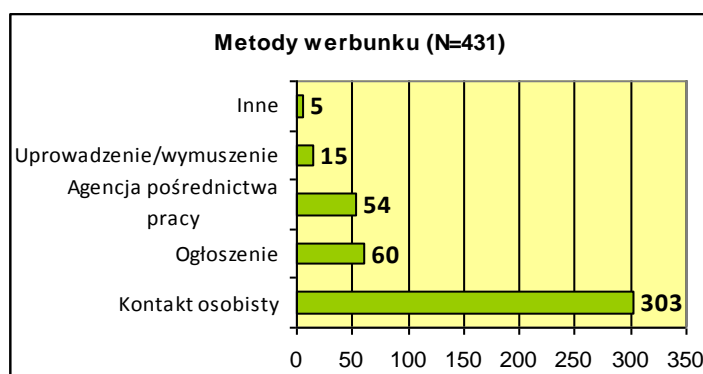
Poniższe zestawienie przedstawia obywatelstwo rekrutera, co zostało uwzględnione w 342 ankietach. W niektórych przypadkach wskazywano, iż rekrutacją zajmowała się więcej niż jedna osoba, jak również zdarzały się przypadki, iż rekruter miał podwójne obywatelstwo lub jeden rekruter zwerbował kilka a nawet kilkanaście ofiar. W sumie na przestrzeni badanego okresu możliwe było ustalenie obywatelstwa w odniesieniu do 353 osób wskazanych przez beneficjentów jako rekruterzy.

Mając na uwadze analogiczne zestawienie dotyczące obywatelstwa ofiar, można przyjąć, że w większości przypadków **rekruter był tego samego obywatelstwa co ofiara**. Statystycznie werbunkiem Polaków najczęściej zajmowali się obywatele Polski, zaś wśród cudzoziemców rekruterami byli obywatele Bułgarii i Rumunii, rzadziej Ukraińcy i Wietnamczycy.

Obywatelstwo rekrutera (N= 342)	2009 - 2014	Obywatelstwo ofiar (N=509)	2009 - 2014
polskie	162	polskie	180
bułgarskie	62	rumuńskie	141
rumuńskie	47	bułgarskie	55
ukraińskie	23	wietnamskie	34
wietnamskie	19	ukraińskie	31
włoskie	14	filipińskie	25
niemieckie	7	lankijskie	7
tureckie	6	bengalskie	5
Inne	13	kenijskie	5
		rosyjskie	5
		Inne	21

Metody werbunku

Najczęstszą metodą werbunku stosowaną przez sprawców był **kontakt bezpośredni z przyszłą ofiarą** (ponad 70% analizowanych przypadków). W pozostałych przypadkach rekruterzy korzystali z form pośrednich tj. bądź poprzez ogłaszanie swoich ofert za pośrednictwem mediów, w tym przede wszystkim mediów elektronicznych (14%), bądź poprzez wykorzystanie agencji pośrednictwa pracy (ponad 12%). Sporadycznie przestępcy sięgali po rozwiązania siłowe np. uprowadzenia (3%). Można więc przyjąć, iż sprawcy starali się jak najdłużej ukryć przed ofiarą swoje przestępcze zamiary i w związku z tym na wczesnych etapach procedury korzystali z innych niż przemoc metod kontroli. Warto także zauważyć, iż na 431 przypadków nie odnotowano ani jednej sytuacji, aby sprawcy w celach werbunku korzystali z usług agencji matrymonialnej lub turystycznej.

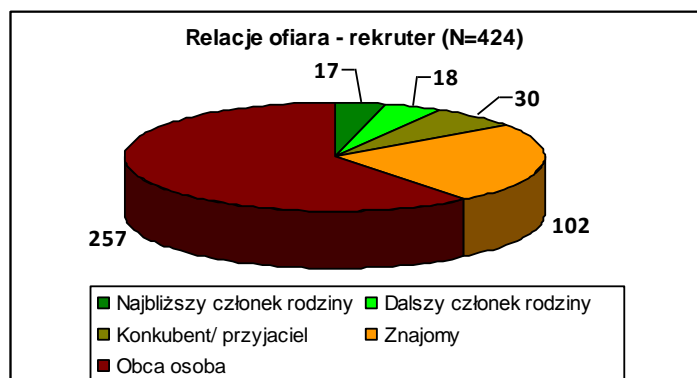

Kraj przeznaczenia proponowany w momencie rekrutacji

Oferta wyjazdu do kraju, składana ofiarom w ramach rekrutacji najczęściej **pokrywała się z docelowym miejscem wykorzystania**. Na 405 ankietowanych beneficjentów w 74% przypadków proponowano Polskę, a w niespełna 15 % - Niemcy. Zdecydowanie rzadziej oferowano wyjazd do innych krajów europejskich np. Holandii - 2 %, Wielkiej Brytanii - 2% % lub na Litwę - 1%. W pojedynczych przypadkach pojawiały się propozycje wyjazdu do Stanów Zjednoczonych Ameryki, Włoch, Szwecji, Norwegii, Japonii, Boliwii lub Irlandii. Co ważne, Polska okazała się również atrakcyjna dla wielu polskich ofiar. W latach 2013 - 2014 „krajową” ofertę złożono 44 Polkom, zaś wyjazd zagraniczny do innego państwa europejskiego - 35 Polakom. Oprócz Polski najczęściej naszym obywatelom proponowano podróż do Niemiec, zdecydowanie rzadziej zaś m.in. do Holandii lub Wielkiej Brytanii.

Relacje rekruter - ofiara

Relacje pomiędzy ofiarą, a osobą rekrutującą ustalono w 424 przypadkach. Statystycznie najczęściej **werbownik pozostawał dla ofiary obcą osobą** (ponad 60% przypadków), a co czwarty ankietowany beneficjent relacje z rekruterem oceniała jako powierzchowne, w których sprawca występował jako „znajomy”. W pozostałych przypadkach (ok. 15%) rekrutacją zajmowała się osoba doskonale znana ofierze, będąca członkiem rodziny lub jej partnerem. Dane liczbowe w tym zakresie przedstawia poniższy wykres.

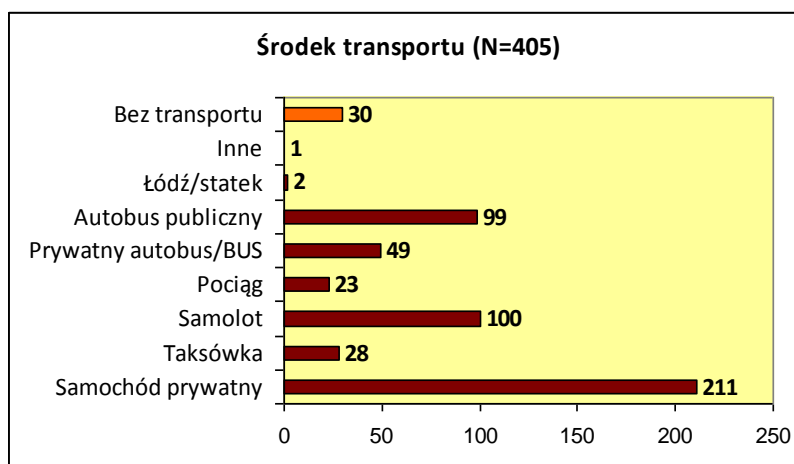

Transport

Analizując poszczególne przypadki można stwierdzić, iż etap transportu jest znacznie bardziej zróżnicowany niż etap rekrutacji. Wynika to z faktu, iż w niektórych przypadkach ofiary były rekrutowane setki tysięcy kilometrów od miejsca wykorzystania, a w innych rekrutacja i wykorzystanie odbywały się w tej samej miejscowości i etap transportu bądź ograniczał się do przejazdu taksówką, bądź w ogóle nie był organizowany przez grupę przestępczą. Brak etapu transportu zanotowano w 7% analizowanych przypadków.

Wybór środka transportu w dużej mierze zależał od odległości między miejscem werbunku, a miejscem wykorzystania. Nierzadko też ofiary podczas podróży musiały korzystać z kilku rodzajów transportu aby dotrzeć na miejsce docelowe. Na 405 analizowane ankiety, w ponad połowie wskazywano wykorzystanie samochodu prywatnego (52%), a w co czwartej autobus publiczny i samolot. Ponadto, w 12% przypadków korzystano z prywatnego autobusu, w 7% z taksówki, a w 5% z pociągu. Najrzadziej zaś bo w zaledwie 2 sytuacjach ofiara płynęła łodzią lub statkiem morskim.

SYSTEM WSPARCIA I OCHRONY OFIAR HANDLU LUDŹMI
ORAZ JEGO BENEFICJENCI W LATACH 2006 – 2014

W trakcie transportu w ok ¼ analizowanych przypadkach przekroczone granice państwowe, ale zaledwie w 6% czyniono to nielegalnie, co może wskazywać, że sprawcy wykazywali dużą dbałość, aby ich proceder pozostawał jak najdłużej nieujawniony zarówno przez same ofiary, jak i organy porządku publicznego. Zdecydowana większość ofiar podróżowała dobrowolnie i samodzielnie. Na etapie podróży podobnie jak podczas werbunku rzadko kiedy wobec ofiar stosowano środki przymusu bezpośredniego.

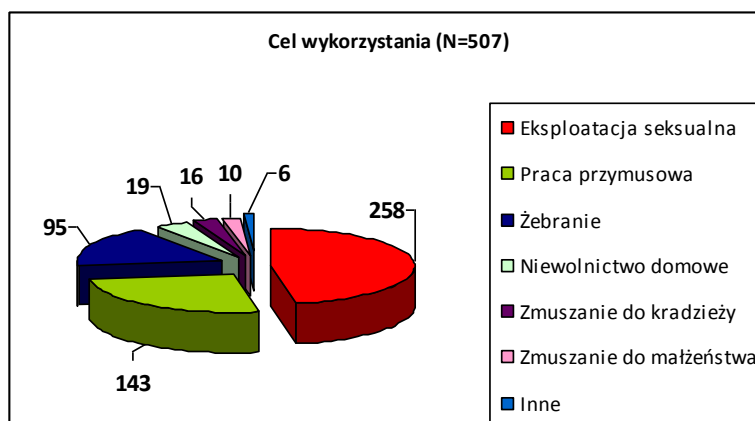
Kraj wykorzystania

Beneficjenci KCIK to przede wszystkim **ofiary eksploatowane na terytorium Polski** (82%), lub rzadziej w Niemczech (10%), a w pojedynczych przypadkach także m.in. w Holandii, Rosji, Wielkiej Brytanii, Włoszech i na Litwie. W latach 2013 - 2014 do wykorzystania na terytorium Polski doszło w 219 badanych przypadkach. Ofiarami procederu byli przede wszystkim cudzoziemcy (164 osoby), ale także Polacy (55 osób). Nasi obywatele znacznie częściej padali ofiarą handlu ludźmi za granicą. W ciągu ostatnich 2 lat (2013 - 2014) krajami wykorzystania Polaków najczęściej były: Niemcy, Holandia, Wielka Brytania, a w pojedynczych sytuacjach również Włochy, Irlandia, Belgia, Norwegia, Szwajcaria, Szwecja oraz Zjednoczone Emiraty Arabskie.

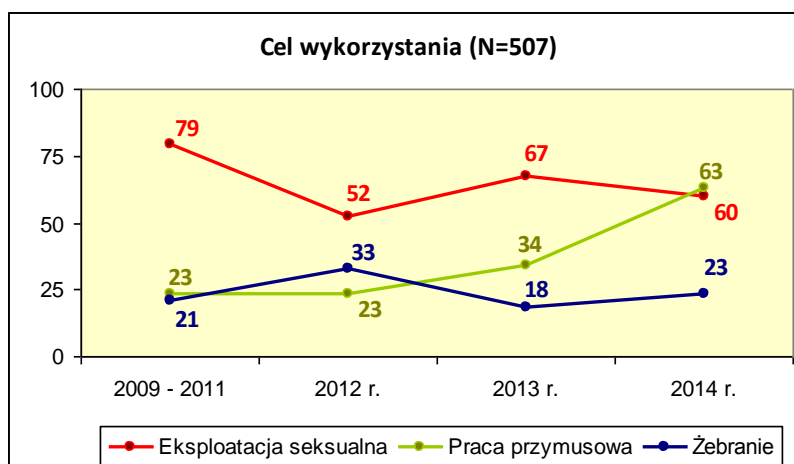
Cel wykorzystania

Niewiele ponad połowa ankietowanych padła ofiarą eksploatacji seksualnej. Była to najczęściej ujawniana forma wykorzystania na przestrzeni całego badanego okresu. Ofiary pracy przymusowej stanowiły 28% przypadków, a zmuszania do żebractwa kolejne 18%. Pozostali beneficjenci byli wykorzystywani do pracy w gospodarstwach domowych (tzw. niewolnictwie domowym), zmuszani do kradzieży lub innych przestępstw, w tym wyłudzenia świadczeń socjalnych i kredytów lub zawierania fikcyjnych małżeństw. W dwóch przypadkach zanotowano próbę przekazania dziecka z pominięciem procedury adopcyjnej, a w kolejnych 2 ankietach nie zanotowano żadnego wykorzystania. Najprawdopodobniej beneficjenci KCIK zostali zakwalifikowani przez organizację jako osoby zagrożone wykorzystaniem, które jednak na skutek interwencji rodziny i personelu KCIK ostatecznie nie miało miejsca. Szczegółowe zestawienie poszczególnych celów wykorzystania prezentuje poniższy wykres.

**SYSTEM WSPARCIA I OCHRONY OFIAR HANDLU LUDŹMI
ORAZ JEGO BENEFICJENCI W LATACH 2006 – 2014**

Analizując cel wykorzystania wśród ankietowanych beneficjentów potwierdzają się ogólne tezy na temat aktualnych trendów handlu ludźmi widoczne również w ramach realizacji Programu wsparcia i ochrony ofiary/świadka handlu ludźmi. Wykorzystanie w prostytucji lub do innych czynności seksualnych stanowiło początkowo dominującą formę eksploatacji ofiar w ramach handlu ludźmi. Na przestrzeni ostatnich trzech lat skala tego zjawiska nie uległa widocznemu zmniejszeniu, lecz na skutek ujawnień coraz liczniejszych przypadków wykorzystania do pracy przestała dominować w obrazie procederu handlu ludźmi. Począwszy od okresu 2009 - 2011 liczba ofiar pracy przymusowej stale rośnie, a w 2014 r. przewyższyła liczbę ofiar eksploatacji seksualnej. Na niemal niezmiennym poziomie pozostaje ujawnianie procederu zmuszania do żebractwa. Średniorocznie do KCIK zgłaszane jest kilkanaście tego typu przypadków.

Analiza 507 ankiet wskazuje, że w latach 2009 - 2014 ofiarami eksploatacji seksualnej padały wyłącznie kobiety, zarówno Polki, jak i cudzoziemki. Do pracy natomiast zmuszani byli zarówno mężczyźni, jak i kobiety. Początkowo wyłącznie cudzoziemcy eksploatowani na terenie Polski, niemniej od 2013 r. do KCIK zaczęli zgłaszać się również Polacy wykorzystywani w ten sposób zagranicą. Ofiary żebractwa to wyłącznie cudzoziemcy, obywatele Rumunii.

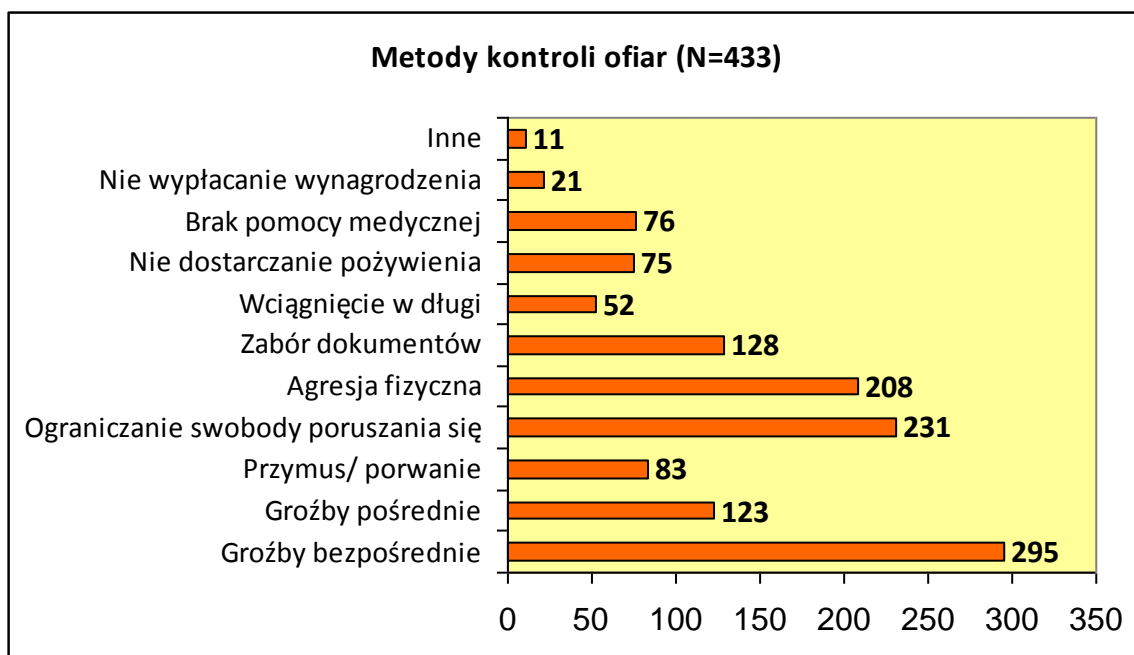
Polacy - beneficjenci KCIK to jednak nie tylko osoby wykorzystywane seksualnie i w pojedynczych przypadkach do pracy, ale również ofiary eksploatacji kryminalnej. W latach 2013 - 2014 przeanalizowano 11 przypadków zmuszania do kradzieży, 7 przypadków zmuszania do zawarcia fikcyjnego małżeństwa oraz 2 przypadki zmuszania do

wyłudzania świadczeń socjalnych. W sumie na 20 ofiar tego typu procederu, 15 było obywatelami Polski.

Metody kontroli zachowania ofiar

Metody działań sprawców mających na celu wymusić posłuszeństwo ofiar ustalono wobec 433 beneficjentów KCIK. Przy czym w większości przypadków handlarze stosowali wobec tej samej osoby kilka metod jednocześnie. Najczęściej były to **groźby bezpośrednie** (68%), **ograniczenie swobody poruszania się** - 53% oraz **agresja fizyczna** (w tym okaleczenia ciała) - 48%. Nieco rzadziej sprawcy zabierali ofiarom dokumenty - 30% lub sięgali po groźby pośrednie (np. dotyczące rodziny, lub znajomych ofiary) - 28%. W porównaniu do ww. metod stosunkowo rzadko natomiast beneficjenci KCIK zgłaszali porwania (19%) lub uniemożliwienie im dostępu do pomocy medycznej (18%) oraz niedostarczanie pożywienia (17%). Zaskakującym może być natomiast to, iż zaledwie w 12% przypadków odnotowano stosowanie tak symptomatycznej dla handlu ludźmi metody jaką jest spirala długu.

Na uwagę zasługuje również fakt, iż na 433 zanalizowane przypadki tylko w 231 zgłoszono fakt ograniczania wolności. Oznacza to, że w pozostałych 202 sytuacjach takiej metody nie zastosowano, niemniej ofiary również były skutecznie nadzorowane i kontrolowane przez sprawców.

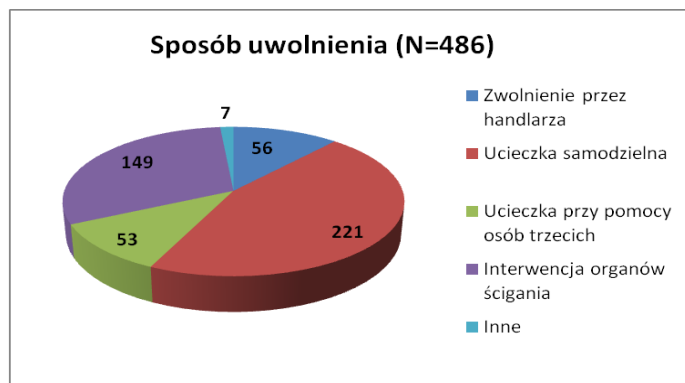

Uwolnienie od sprawców

Blisko 98% analizowanych ankiet dotyczyła osób, które w momencie zgłoszenia do KCIK były wolne od sprawców, tzn. nie podlegały dalszemu procederowi wykorzystania. Najczęściej ofiary samodzielnie uciekły od handlarzy (45%), a w 30% ucieczka ta była możliwa dzięki interwencji organów ścigania. Zdecydowanie częściej Policja lub Straż Graniczna interweniowała w uwolnieniu cudzoziemców (73% uwolnień z udziałem organów ścigania), rzadziej w odniesieniu do obywateli Polski (27%). W ponad 10% analizowanych przypadków beneficjentom KCIK w ucieczce pomagały także osoby trzecie np. rodzina, organizacje pozarządowe, a kolejne 11% dotyczyło sytuacji, w których sprawcy poniekąd zgadzali się na odejście ofiar.

**SYSTEM WSPARCIA I OCHRONY OFIAR HANDLU LUDŹMI
ORAZ JEGO BENEFICJENCI W LATACH 2006 – 2014**

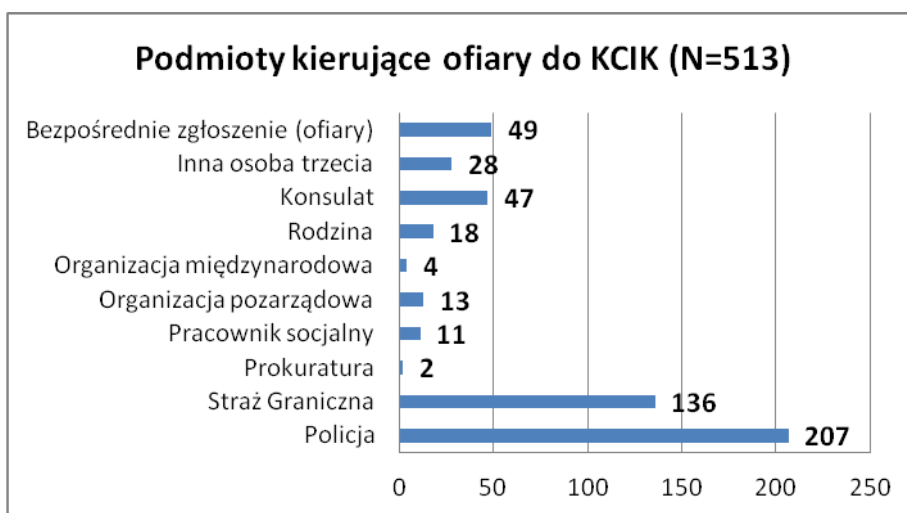

Sytuacja i potrzeby ofiar po uwolnieniu

Mając na uwadze bardzo zróżnicowany charakter przestępstwa handlu ludźmi (formy i metody wykorzystania ofiar, jak również sposób zakończenia procedury), beneficjenci KCIK w momencie zgłaszania się po pomoc znajdowali się w bardzo różnej sytuacji, a co za tym idzie mieli także odmienne potrzeby. W większości przypadków były to osoby znajdujące się tuż po uwolnieniu od sprawców, dla których w pierwszej kolejności konieczne było zapewnienie bezpieczeństwa i świadczeń o charakterze interwencyjnym. Niemniej, zdarzały się również sytuacje, gdy ofiary zgłaszały się do Centrum dopiero po kilku tygodniach lub nawet miesiącach od zakończenia procedury. Dla takich osób ważna było przede wszystkim pomoc psychologiczna, a także wsparcie w procesie integracyjnym bądź reintegracyjnym.

Podmioty kierujące ofiary do KCIK

W latach 2009 – 2014 podmiotami najczęściej kierującymi ofiary do KCIK były polskie organy ścigania. W sumie zgłosiły blisko 67% wszystkich analizowanych przypadków, z czego Policja 40%, a Straż Graniczna ponad 26%. Blisko 10% ofiar zgłosiło się do Centrum samodzielnie, a w pozostałych przypadkach za pośrednictwem osób lub instytucji trzecich np. pracownika socjalnego lub rodziny (11%), konsulatu (9%), organizacji pozarządowych lub międzynarodowych (3%). Szczegółowe dane w tym zakresie prezentuje poniższy wykres.

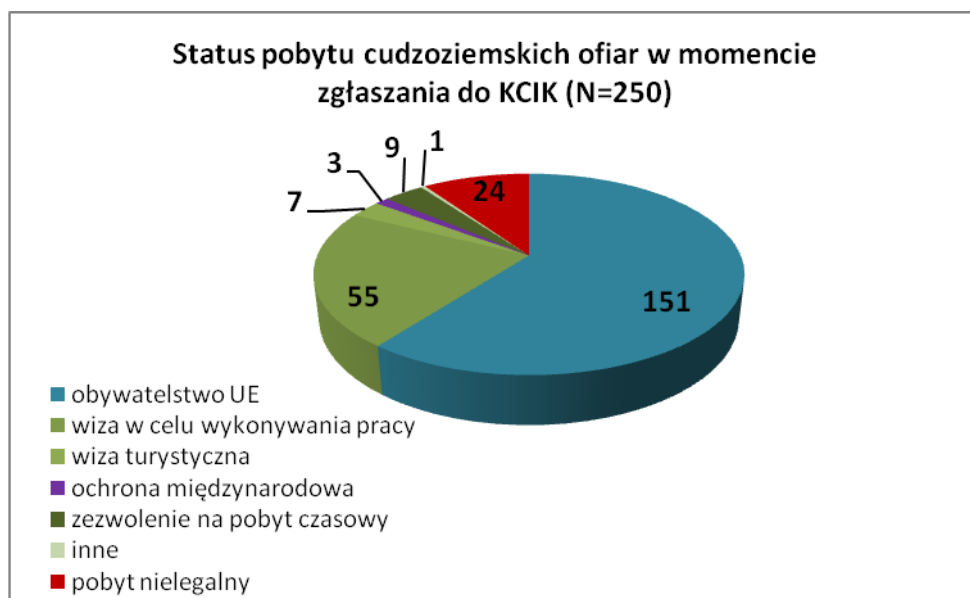
Organy ścigania znacznie częściej zgłaszały ofiary cudzoziemskie aniżeli polskie. W latach 2013 – 2014 ponad 68% cudzoziemskich beneficjentów otrzymało pomoc KICK właśnie na skutek interwencji Policji lub Straży Granicznej. W tym samym okresie odsetek Polaków zgłoszonych przez organy ścigania wyniósł 43%.

Oprócz służb porządku publicznego cudzoziemcy byli kierowani do Centrum także przez swoje konsulaty, a w pojedynczych przypadkach przez organizacje pozarządowe i międzynarodowe lub inne osoby trzecie. Zaledwie 8% zgłoszeń pochodziło wprost od cudzoziemskich beneficjentów.

Polacy natomiast znacznie częściej, aniżeli cudzoziemcy zgłaszali się po pomoc bezpośrednio. W sumie w latach 2013 – 2014 aż 21% analizowanych zgłoszeń pochodziło wprost od polskich beneficjentów. Nasi obywatele dosyć często otrzymywali informacje o KCIK również od rodziny, czy pracowników socjalnych. Takich sytuacji nie odnotowano natomiast w odniesieniu do cudzoziemskich ofiar. Za to Polacy stosunkowo bardzo rzadko byli informowani o KCIK za pośrednictwem polskich konsulatów. W latach 2013 – 2014 nie przeanalizowano ani jednej sytuacji bezpośredniego skierowania obywatela Polski po pomoc do KCIK przez konsulat.

Status pobytu na terytorium Polski cudzoziemskich ofiar

Dane dotyczące statusu pobytu cudzoziemskich beneficjentów KCIK były gromadzone w ankietach począwszy od 2012 r., zatem poniższa analiza uwzględnia wyłącznie osoby zgłoszone do KCIK w okresie 2012 – 2014. Na 252 ankietowanych cudzoziemców status pobytu ustalono w odniesieniu do 250 osób. Analogicznie jak w przypadku ofiar objętych Programem wsparcia zdecydowana większość z nich (ponad 90%) w momencie identyfikacji przebywała w Polsce legalnie, najczęściej korzystając z faktu posiadania obywatelstwa Unii Europejskiej (60%). Cudzoziemcy pochodzący z państw trzecich przeważnie posiadali wize lub zezwolenia na pobyt czasowy (28%). W dwóch przypadkach ofiary zgłaszając się do KCIK oczekiwały na decyzję w sprawie nadania statusu uchodźcy, a jedna osoba taki status już miała przyznany.

Cudzoziemcy, którzy po uwolnieniu od sprawców wymagali uregulowania swojej sytuacji prawno-pobytowej na terytorium Polski, najczęściej zdecydowali się na skorzystanie z prawa do czasowego pobytu przysługującego ofiarom handlu ludźmi na podstawie ustawy o cudzoziemcach. W analizowanym 3-letnim okresie 14 ankietowanych beneficjentów otrzymało prawo do czasowego pobytu w ramach „czasu na zastanowienie”, a w 41 przypadkach wydano zezwolenie na pobyt czasowy w związku z podjętą przez ofiarę współpracą z organem ścigania. Część tych zezwoleń została wydana również osobom, które

w momencie zgłoszenia do KCIK przebywały w Polsce legalnie, a wsparcia w uregulowaniu sytuacji pobytowej wymagały dopiero na późniejszym etapie pomocy.

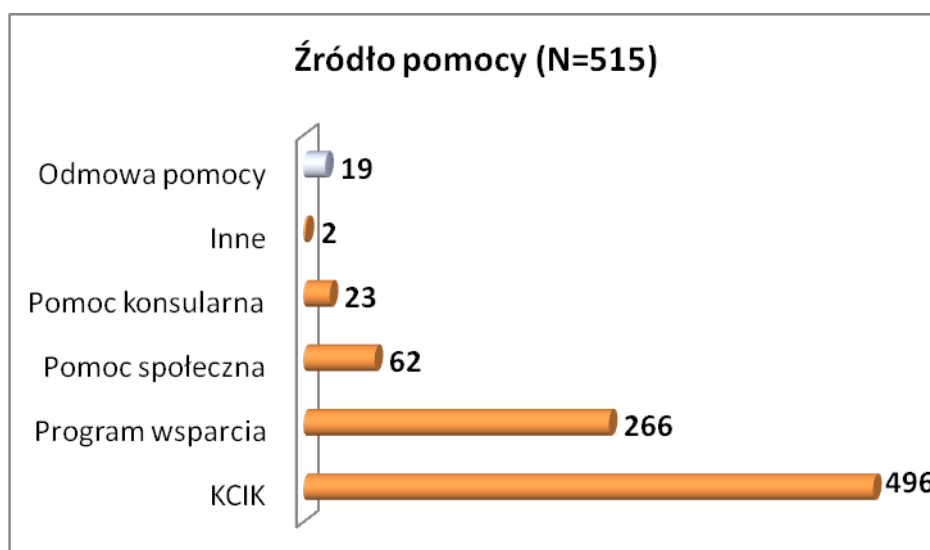
Źródło i rodzaj wsparcia

Na 515 analizowanych przypadków bezpośredniej pomocy udzielono 496 beneficjentom KCIK (96%), w pozostałych sytuacjach (4%) ofiary po otrzymaniu oceny sytuacji i przedstawieniu oferty pomocy nie zdecydowały się na skorzystanie z proponowanego wsparcia.

Ponad połowa ankietowanych osób (51,6%) została jednocześnie zgłoszona do Programu wsparcia i ochrony ofiary/świadka handlu ludźmi, który od 2010 r. jest realizowany w ramach Krajowego Centrum⁹. W latach 2012 - 2013 z Programu korzystało ok 80% ankietowanych cudzoziemców zgłoszonych do KCIK, a w 2014 r. odsetek ten spadł do 70%.

Zgodnie z ustawą o pomocy społecznej ofiary handlu ludźmi są uprawnione do korzystania ze świadczeń określonych przedmiotową ustawą. Z tego prawa skorzystało zaledwie 12% ankietowanych osób. Niemniej na przestrzeni badanego okresu zauważa się stały wzrost przypadków wnioskowania przez ofiary o pomoc społeczną. W ciągu pierwszych 4 lat funkcjonowania KCIK, a więc w latach 2009 – 2012, było to zaledwie 11 takich sytuacji, podczas gdy w 2013 r. po pomoc społeczną zgłosiło się już 20 ofiar, a w 2014 r. – kolejne 31 osób.

Ponadto, w pojedynczych przypadkach ofiary otrzymywały również wsparcie swoich konsulatów. Wszystkie te przypadki dotyczyły cudzoziemskich ofiar.

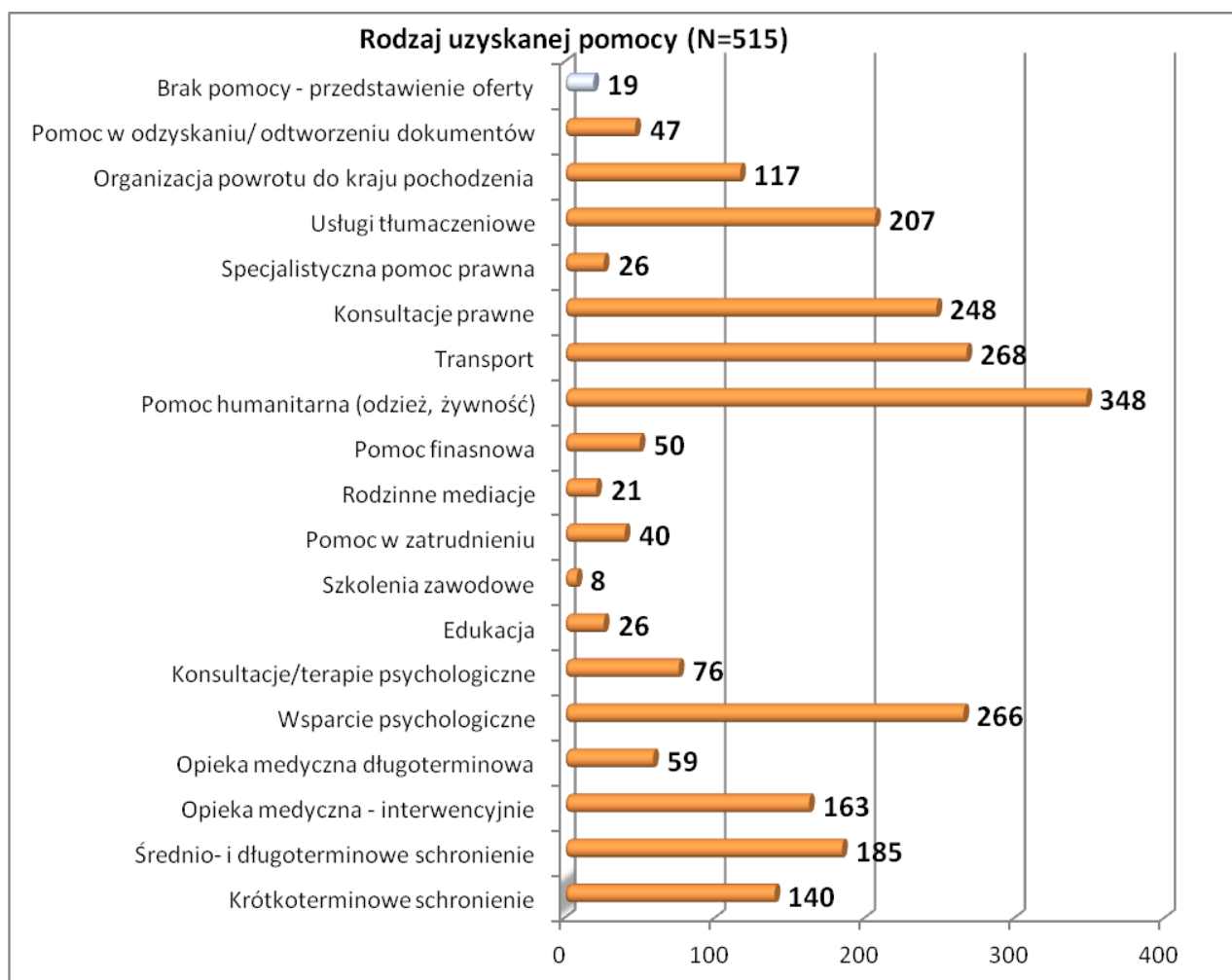

Mając na uwadze, że zarówno KCIK, jak i pomoc społeczna ma przede wszystkim zapewnić wsparcie o charakterze interwencyjnym, większość ofiar korzystała właśnie z takiej oferty obliczonej na pomoc doraźną. Niemniej, w odniesieniu do niektórych beneficjentów KCIK koniecznym było zapewnienie wsparcia długofalowego wykraczającego poza ramy

⁹ Program wsparcia i ochrony ofiary/świadka handlu ludźmi jest dedykowany wyłącznie cudzoziemcom zidentyfikowanym jako ofiary handlu ludźmi i zgłoszonym przez organy ścigania (więcej na ten temat w części I i II).

interwencyjne i dotyczącego np. pomocy w ustabilizowaniu sytuacji w powrocie do rodziny lub na rynek pracy.

Poniższe zestawienie wskazuje, że ofiary najczęściej korzystały ze wsparcia humanitarnego (tj. zapewnienia odzieży, żywności, środków higienicznych) – blisko 68%. Równie często potrzebna była pomoc psychologa (66% z czego niemal 15% osób wymagała pogłębionej terapii psychologicznej), a także bezpiecznego zakwaterowania (63%). Dla ponad połowy beneficjentów (53%) konieczne było zapewnienie konsultacji prawnych (w tym 5% specjalistycznej pomocy prawnika). Niemal tyle samo ofiar (52%) korzystało z transportu na terenie kraju. Przejazdy te najczęściej dotyczyły komunikacji pomiędzy miejscem identyfikacji, a bezpiecznym zakwaterowaniem. Opieki medycznej wymagało ponad 43% ofiar, przy czym dla blisko 33% osób była to pomoc doraźna, a ponad 11% potrzebowała długoterminowej opieki medycznej. Pożądaną formą pomocy stanowiły także usługi tłumacza. Z takiego wsparcia korzystało 40% ankietowanych osób – niemal wyłącznie cudzoziemcy. Blisko 23% ofiar zdecydowało się na powrót do kraju pochodzenia, a 9% wymagała w tej sprawie uzyskania lub odtworzenia dokumentów

Współpraca z organami ścigania

Informacja o złożeniu zeznań przeciwko sprawcom była podana jedynie w 356 ankietach, z których wynika, że 282 osoby zdecydowały się aktywnie uczestniczyć w postępowaniu karnym, a 74 beneficjentów KCIK odmówiło składania zeznań. Powyższe dane wskazują więc, że tylko co piąta osoba nie chciała bądź nie mogła bezpośrednio angażować się we

współpracę z organami ścigania, pozostałe osoby zaś po uzyskaniu wsparcia i pomocy decydowały się na tę współpracę.

IV. PODSUMOWANIE

Osiągnięcia

System wsparcia i ochrony ofiar handlu ludźmi nieprzerwanie budowany i rozwijany od 2006 r. zasadniczo spełnił oczekiwania na przestrzeni badanego okresu. Z każdym niemal rokiem zwiększała się liczba jego beneficjentów, a to oznacza, że coraz więcej ofiar było identyfikowane i profesjonalnie wspierane.

Porównując pierwsze lata funkcjonowania Programu wsparcia i ochrony ofiary/świadka handlu ludźmi z bieżącą sytuacją zauważa się szereg pozytywnych zmian zarówno w obszarze identyfikacji, jak postępowania z ofiarami handlu ludźmi. Przede wszystkim nastąpiło **ujednoczenie i upowszechnienie zasad w zakresie wspierania ofiar handlu ludźmi**. Pionierska rola Programu i Algorytmu z pewnością odegrała także istotną rolę w zakresie współpracy i współdziałania organów ścigania z organizacjami pozarządowymi. Przełamane zostały bariery mentalne i organizacyjne, co z kolei pozwoliło na wprowadzanie kolejnych systemowych rozwiązań. Jak wynika z przedmiotowej analizy w większości przypadków informacja na temat KCIK trafiała do ofiar właśnie za pośrednictwem funkcjonariuszy Policji lub Straży Granicznej. Można więc przyjąć, że początkowe trudności we współpracy pomiędzy organizacjami pozarządowymi, a organami ścigania zostały pokonane, a obecne **relacje pomiędzy Fundacją realizującą zadanie i funkcjonariuszami Policji i Straży Granicznej** układają się na tyle poprawnie, że mogą służyć jako **przykład dobrej praktyki w tym zakresie**.

Powołanie w 2009 r. Krajowego Centrum Interwencyjno-Konsultacyjnego dla ofiar handlu ludźmi umożliwiło także rozszerzenie samej oferty pomocy i dotarcie do szerszej grupy potencjalnych beneficjentów. KCIK wypełniając zadania profilaktyczne i konsultacyjne w znaczny sposób przyczyniło się do **podnoszenia świadomości i wiedzy Polaków na temat zagrożenia przestępstwem handlu ludźmi**. Na przestrzeni blisko 5-letniej działalności wypracowało także mechanizmy współdziałania z innymi instytucjami, w tym jednostkami organizacyjnymi pomocy społecznej, **zwiększając** tym samym **liczbę podmiotów przeszkolonych i gotowych do udzielania profesjonalnej pomocy ofiarom handlu ludźmi**.

Istotne i pożądane zmiany następowały również w dokumentach prawnych stanowiących podstawę funkcjonującego systemu wsparcia. Przepisy nowej ustawy o cudzoziemcach, które weszły w życie z dn. 1 maja 2014 r., uregulowały w sposób kompleksowy zasady i warunki pobytu cudzoziemskich ofiar handlu ludźmi, w tym m.in. **usprawniły realizację praw ofiar handlu do czasowego pobytu zarówno w ramach czasu na zastanowienie, jak i w związku z podjętą współpracą**. W efekcie zlikwidowany został problem cudzoziemskich ofiar handlu ludźmi o nieuregulowanym statusie pobytu, którym z tego tytułu groziły liczne konsekwencje administracyjne. Ponadto, nowe zapisy ustawowe umożliwiły ofiarom handlu ludźmi wnioskowanie o zezwolenie na pobyt stały oraz o ubieganie się o pomoc w dobrowolnym powrocie.

Nowela ustawy o pomocy społecznej wskazała zaś ofiary handlu ludźmi jako odrębną kategorię beneficjentów systemu pomocy społecznej. W efekcie od 1 kwietnia 2007 r. **system pomocy społecznej przewiduje możliwość udzielania wsparcia** z uwagi na

bezpośredni fakt otrzymania statusu ofiary handlem ludźmi. Ponadto, w 2010 r. w ramach kolejnej nowelizacji przedmiotowej ustawy wdrożono nowe zadanie wojewody polegające na koordynacji działań w ramach pomocy społecznej w zakresie zapobiegania handlowi ludźmi oraz wspierania ofiar tego przestępstwa. W związku z tym, w strukturach urzędów wojewódzkich została ustanowiona **nieformalna sieć konsultantów wojewódzkich**, których zadaniem jest m.in. realizacja tego zadania na poziomie województwa.

Największym osiągnięciem wydaje się jednak **stały wzrost liczby osób rozpoznanych i zgłaszanych do systemu wsparcia jako ofiar handlu ludźmi**, a identyfikacja w tym zakresie przestała ograniczać się już wyłącznie do ofiar eksploatacji seksualnej i obecnie dotyczy również ofiar innych form tego procederu, w tym ofiar pracy przymusowej.

W 2006 r. zidentyfikowano i zgłoszono do Programu 10 cudzoziemek, podczas gdy w 2014 r. takich osób było już 62, a w Krajowym Centrum ponad 200. Oznacza to, że na przestrzeni 9 lat kilkakrotnie wzrosła liczba ofiar, którym zaoferowano należne wsparcie. W ciągu tych kilku lat zmienił się dosyć znacząco również profil ofiary. W świetle analizowanych danych, Polska staje się coraz częściej postrzegana jako kraj docelowy wykorzystania ofiar handlu ludźmi, szczególnie do pracy przymusowej. To zaś oznacza konieczność dostosowania oferty pomocy do nowej, ale już dosyć licznej kategorii beneficjentów. **Ofiary pracy przymusowej**, znacznie częściej aniżeli osoby wykorzystywane do prostytucji czy żebractwa, pochodzą z dalekich krajów azjatyckich, a po uwolnieniu od sprawców ich priorytetem nie jest szybki powrót do domu, lecz odzyskanie dokumentów, zaległych płatności od nieuczciwych „pracodawców” oraz uregulowanie statusu pobytu w celu podjęcia innej legalnej pracy w Polsce. Mając na uwadze konieczność dostosowania pomocy do faktycznych potrzeb beneficjentów, w przypadku ofiar pracy przymusowej coraz częściej oferowane im wsparcie już nie ogranicza się do doraźnej pomocy interwencyjnej, ale często wymaga działań obliczonych na **pomoc długofalową o charakterze integracyjnym**.

Zidentyfikowane trudności

Obok licznych osiągnięć w ramach systemu wsparcia w latach 2006 - 2014 pojawiały się również trudności, które wymagały zastosowania doraźnych zmian, a niekiedy opracowania i wdrożenia nowych praktyk lub procedur postępowania. W tym celu w 2010 r. została powołana grupa ekspercka ds. wsparcia i ochrony ofiar handlu ludźmi, w skład której wchodzi przedstawiciele MSWiA, Komendy Głównej Policji, Komendy Głównej Straży Granicznej, Prokuratury Generalnej oraz organizacji pozarządowych prowadzących KCIK. Od 2013 r. grupa spotyka się regularnie raz w miesiącu, celem przedyskutowania i rozwiązania wszystkich pojawiających się trudności w obszarze identyfikacji i wspierania ofiar handlu ludźmi.

Jedną z takich trudności było m.in. rozpoznanie ofiar handlu ludźmi wśród cudzoziemców wnoszących o ochronę międzynarodową oraz zapewnienie im właściwej pomocy. W 2013 r. podjęto działania skutkujące wdrożeniem nowej procedury regulującej tę kwestię. Ujednolicono przy tym zasady postępowania w sytuacji gdy cudzoziemcy występują jednocześnie w dwóch postępowaniach administracyjnych: jako ofiary handlu ludźmi oraz jako wnoszący o status uchodźcy. Problem ten wciąż jednak podlega monitorowaniu i jest przedmiotem licznych szkoleń obejmujących przede wszystkim urzędników i funkcjonariuszy mających kontakt z cudzoziemcami wnoszącymi o ochronę międzynarodową w Polsce.

Niektóre problemy okazały się jednak na tyle skomplikowane, że wciąż nie doczekały się skutecznego rozwiązania, a w wielu przypadkach wymagają wdrożenia dalekoidących zmian

w tym zmian o charakterze legislacyjnym. Jedną z takich kwestii jest **ograniczony dostęp do pomocy społecznej dla ofiar handlu ludźmi**. Jak wynika z niniejszej analizy w latach 2009 - 2014 zaledwie 12% beneficjentów KCIK wystąpiło o pomoc społeczną. Są to więc wielkości wciąż nie do końca satysfakcjonujące. Sam problem zaś wydaje się wysoce skomplikowany, a jego zniwelowanie wymaga podjęcia działań w co najmniej trzech wymiarach: po pierwsze szkoleniowym tj. ciągłego podnoszenia poziomu wiedzy na temat zjawiska handlu ludźmi wśród personelu jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, po drugie - informacyjnym, co oznacza, konieczność właściwego informowania i uświadamiania samych pokrzywdzonych o przysługujących im prawach do świadczeń, po trzecie zaś - proceduralnym, czyli podjęcia działań zmierzających do wprowadzenia istotnych zmian w zakresie przyznawania świadczeń. Sprawy proceduralne wydają się tu jednak najbardziej problematyczne i najtrudniejsze do rozwiązania. W obecnym brzmieniu przepisów ustawy o pomocy społecznej system świadczeń socjalnych jest w pełni dostępny tylko dla ofiar mających bądź polskie obywatelstwo, bądź legalny pobyt wynikający z otrzymanego statusu ofiary handlu ludźmi. Pozostałe kategorie ofiar, w tym przede wszystkim obywatele innych państw Unii Europejskiej, znajdują się poza rozwiązaniami bezpośrednio przewidzianymi ustawą i mają rzeczywiste trudności w otrzymaniu jakiegokolwiek pomocy socjalnej.

W związku z tym, konieczne jest jak najszybsze opracowanie i wdrożenie odpowiednich przepisów skutkujących przyznaniem prawa do pomocy społecznej wszystkim ofiarom handlu ludźmi, niezależnie od ich obywatelstwa i statusu pobytu na terytorium Polski.

Kolejnym problemem, jaki pojawił się w ramach funkcjonowania systemu wsparcia jest **niski poziom identyfikacji małoletnich ofiar handlu ludźmi**. Jak wynika z przedmiotowej analizy zarówno do Programu, jak i do KCIK zgłaszano zdecydowanie mniej przypadków dzieci - ofiar wykorzystania, aniżeli dorosłych. Mając zaś na uwadze ogólną skalę zjawiska handlu ludźmi wydaje się, że są to dane mocno niedoszacowane. Brak małoletnich beneficjentów powoduje natomiast dalsze komplikacje polegające na ograniczonych możliwościach w przygotowaniu profesjonalnej oferty pomocy. Bardzo niski poziom zgłoszeń małoletnich ofiar utrudnia bowiem praktyczne wdrożenie trwałych i systemowych rozwiązań takich jak: zapewnienie bezpiecznego zakwaterowania, opieki prawnej, w tym opieki kuratorskiej, czy też wyspecjalizowanie zespołu interdyscyplinarnego świadczącego pomoc długofalową np. w zakresie poszukiwania rodziny i organizacji powrotu dziecka do kraju pochodzenia. Aktualnie wszystkie zgłoszenia małoletnich ofiar, niezależnie od ich wieku, płci, czy obywatelstwa są przyjmowane w ramach KCIK, a wsparcie w zależności od sytuacji i potrzeb dziecka jest organizowane doraźnie. Wydaje się jednak, że w tej sprawie konieczne jest dokonanie szeregu dalekoidących zmian w dwóch obszarach jednocześnie: z jednej strony - podnoszenia kompetencji organów ścigania w zakresie identyfikacji małoletnich ofiar handlu ludźmi, z drugiej strony - przygotowania systemowych rozwiązań, dedykowanych wyłącznie małoletnim beneficjentom. W pierwszej kwestii, w 2014 r. podjęte zostały już wstępne działania grupy eksperckiej mające na celu przygotowanie i wdrożenie *Algorytmu identyfikacji i postępowania wobec małoletniej ofiary handlu ludźmi dla funkcjonariuszy Policji i Straży Granicznej*.

Niemniej, dopóki nie wrośnie liczba zgłaszanych przypadków wykorzystania dzieci, dopóty oferowane wsparcie będzie doraźne, a prace nad stworzeniem satysfakcjonujących rozwiązań systemowych w tym zakresie wciąż będą pozostawały w fazie projektowania.

Planowane działania na kolejne lata

Przedstawione powyżej trudności z pewnością nie wyczerpują wszystkich problemów, jakie zostały zdiagnozowane w obszarze wsparcia i ochrony ofiar handlu ludźmi na przestrzeni badanego okresu. Są jednak na tyle istotne, że ich skuteczne rozwiązanie będzie traktowane priorytetowo wśród działań planowanych na kolejne lata.

Konieczność rozszerzenia systemu pomocy społecznej o ofiary handlu ludźmi z państw Unii Europejskiej została zgłoszona i roboczo konsultowana w 2015 r. pomiędzy właściwymi resortami. Efektem tych prac jest włączenie przedmiotowej sprawy do projektu ustawy nowelizującej ustawę o wjeździe na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, pobycie oraz wyjeździe z tego terytorium obywateli państw członkowskich Unii Europejskiej i członków ich rodzin. Czas realizacji i ostateczne zakończenie działań w tej kwestii będą jednak zależne od harmonogramu i dalszych prac legislacyjnych w tym zakresie.

Problem identyfikacji i wspierania małoletnich ofiary handlu ludźmi został również uwzględniony wśród działań podejmowanych w kolejnych latach. W 2015 r. zostały zakończone prace nad wspomnianym Algorytmem, który wraz z załącznikami został skierowany do wykorzystania w Policji i Straży Granicznej. Monitoring stosowania dokumentu i ewentualne prace w tym zakresie pozwolą na projektowanie dalszych działań w obszarze poprawy identyfikacji małoletnich ofiar handlu ludźmi.

Ponadto, w 2015 r. zaplanowano szereg działań mających skutkować powołaniem i efektywnym funkcjonowaniem wojewódzkich zespołów ds. przeciwdziałania handlowi ludźmi. Jednym z celów nowych struktur powołanych przy urzędach wojewódzkich jest usprawnienie regionalnej współpracy w zakresie wspierania ofiar handlu ludźmi. Zakłada się, że zespoły wojewódzkie - wzorem województwa mazowieckiego - staną się ważnym partnerem w realizacji zadań w tym także zadań obliczonych na współpracę z KCIK w zakresie przekazywania i profesjonalnego wspierania ofiar handlu ludźmi.

Kluczowym z punktu widzenia rozwiązań systemowych pozostaje również zadanie dotyczące rozszerzenia oferty o pomoc długofalową. Mając na uwadze zmiany w zakresie zjawiska handlu ludźmi i coraz liczniejsze zgłoszenia ofiar pracy przymusowej, koniecznym staje się podjęcie działań skierowanych na ułatwianie tym osobom dostępu do świadczeń integracyjnych, a przede wszystkim zapewnienia im wsparcia skutkującego szybkim powrotem na rynek pracy.

Zmiany w obrazie zjawiska handlu ludźmi rzutujące na zmieniające się potrzeby i profil beneficjenta systemu wsparcia powodują również konieczność ponownego zdefiniowania i opisanie w sposób kompleksowy zadań poszczególnych instytucji w tym zakresie. Stały rozwój i wzrost liczby beneficjentów z jednej strony, a także liczne zmiany w obszarze legislacji, jak i stosowanej praktyki z drugiej strony, unaocznily potrzebę stworzenia aktualnego opisu krajowego mechanizmu referencyjnego. Przedmiotowy dokument jest pożądanym również z uwagi na konieczność stworzenia pisemnych zasad funkcjonowania Programu wsparcia i Krajowego Centrum, które w przeciwieństwie do innych rozwiązań systemowych nie są odrębnie regulowane w polskim ustawodawstwie i nie wynikają bezpośrednio z konkretnych zobowiązań prawnych.